

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav translatologie

Bakalářská práce

Alžběta Franková

Komentovaný překlad vybraných kapitol knihy „Letters“; Kurt Vonnegut, Dan
Wakefield, Dial Press, 2014

Annotated Czech Translation of Selected Chapters from: “Letters”; Kurt
Vonnegut, Dan Wakefield, Dial Press, 2014

Praha 2015

Vedoucí práce: Mgr. David Mraček, Ph.D.

Zadání

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem byl text napsán a jaké stylistické postupy autor volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazila, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedla na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Komentář opatřete bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

Poděkování

Děkuji Mgr. Davidu Mračkovi, Ph.D., za vedení práce, za cenné rady a podporu. Mé díky patří dále Mgr. Petru Barochovi za konzultaci právnických formulí, Tereze Koželuhové za pomoc s převodem pojmů v oblasti unitářství a Jakubovi Červenému za vysvětlení termínů vojenských. V neposlední řadě děkuji Mgr. Květoslavě Frankové za pomoc s rešersemi.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 8. 2015

podpis

Abstrakt

Cílem mé práce je překlad vybraných kapitol z knihy „Letters“ Kurta Vonneguta a editora Dana Wakefielda, jenž je zároveň autorem předmluvy, z angličtiny do češtiny a následná analýza překladu a zdrojového textu ve formě komentáře. Teoretická část zahrnuje analýzu zdrojového textu, popis zvolené metody překladu, typologii překladatelských problémů a typologii posunů v překladu.

Klíčová slova: komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, posuny, Kurt Vonnegut, korespondence, americká literatura

Abstract

The aim of this thesis is to translate selected chapters from the book “Letters” by Kurt Vonnegut, edited and with an introduction by Dan Wakefield, from English into Czech and to lay out an analysis of the source text and the translation. The theoretical part includes the source text analysis, typology of translation problems, description of the selected translation method and typology of translation shifts.

Key words: annotated translation, translation analysis, translation problems, shifts, Kurt Vonnegut, correspondence, American literature

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Překlad	7
3	Komentář k překladu	28
3.1	Profil cílového textu.....	28
3.2	Představení výchozího textu	29
3.3	Překladatelská analýza	30
3.3.1	Vnětextové faktory: předmluva	30
3.3.2	Vnětextové faktory: smlouva, dopis	31
3.4	Funkční a stylistický rozbor originálu.....	33
3.4.1	Předmluva	33
3.4.2	Smlouva, dopis.....	37
3.5	Metoda překladu.....	41
3.6	Překladatelské problémy a jejich řešení	41
3.6.1	Kulturní rozdíly.....	42
3.6.2	Citace úryvků z knih Kurta Vonneguta	54
3.6.3	Stylistické a jiné problémy	57
3.6.4	Grafická podoba.....	64
3.6.5	Nepřesnosti v originále	65
3.6.6	Analýza amatérského překladu dopisu	66
3.7	Typologie posunů.....	68
3.7.1	Konstitutivní posuny.....	69
3.7.2	Individuální posuny	72
4	Závěr	75
	Seznam použité literatury	76
	Příloha: výchozí text	80

1 Úvod

Kurt Vonnegut byl světoznámým autorem, psal beletrii a eseje a populární byl rovněž svými citáty ručně vepsanými do vlastních, geniálně jednoduchých kreseb. Osobní korespondence jeho literární dílo v mnohém připomíná: texty jsou duchaplné, vtipné a psané autorovým nezaměnitelným stylem.

V první části své práce jsem usilovala o věrný a především kvalitní překlad tří částí sbírky dopisů Kurta Vonneguta (předmluvy, smlouvy a jednoho dopisu). Knihu jsem si vybrala, protože jsem nadšeným čtenářem Vonnegutových prací a o jeho život a dílo se již dlouho zajímám. Bylo mi ctí moci překládat alespoň úryvky z jeho slovesných počínů a těšilo mě, že se z převodu předmluvy Dana Wakefielda, psané z pohledu dlouholetého přítele, a také díky intenzivnímu bádání a ověřování rozličných faktů, názvů a pojmů mohu s autorem důvěrněji seznámit. Pro svůj bakalářský překlad jsem si nejprve zvolila pouze předmluvu a smlouvu. Jelikož ale předmluva obsahuje značné množství citací, z nichž jsem některé přebírala z již existujících překladů, připojila jsem k těmto dvěma částem v průběhu vypracovávání práce ještě jeden Vonnegutův dopis. Texty jsem pak seřadila podle toho, v jakém pořadí se v knize vyskytují.

V části druhé se pokouším převod výstižně okomentovat. Nejprve formuluji fiktivní zadání překladu. Poté představuji výchozí text, jež následně podrobně analyzuji z hlediska translatologického a lingvistického. Stručně popisuji svou metodu překladu. Dále důkladně uvádím ústřední problémy, s nimiž jsem se při převodu textu do cílového jazyka potýkala. V této kapitole také zdůvodňuji svá řešení daných problémů. Nakonec zmiňuji některé posuny, k nimž při převodu textu z angličtiny do češtiny došlo.

2 Překlad

PŘEDMLUVA

Dopisy Kurta Vonneguta sesbírané v tomto svazku vypráví životní příběh jednoho spisovatele – spisovatele, jehož vliv je dodnes patrný po celém světě. A podle všeho tomu ani v budoucnu nebude jinak. Co do duchaplnosti, intimnosti, humornosti a odzbrojující hloubky si dopisy nezdají s jeho romány, povídkami, články či esejemi. Život Kurta Vonneguta by žádný nestranný pozorovatel nemohl vyličit tak pravdivě a do takové hloubky, jako to dovedou právě dopisy, které psal svým dětem, přátelům, nakladatelům, kritikům, stoupencům z řad akademiků a také těm, kdo usilovali o zakázání jeho knih.

Svého přítele Kurta Vonneguta jsem mohl díky těmto dopisům lépe poznat a nadto si ho po jejich přečtení ještě více vážím. Neměl to v životě lehké. Nic ho však neodradilo: žádný z nakladatelů a redaktorů, kteří kdy odmítli jeho knihu či povídku; ani katedra antropologie Chicagské univerzity, kde odmítli ne jednu, ale dokonce dvě jeho diplomové práce (magisterský titul M.A. zde získal, teprve když už byl slavný); ani když Guggenheimova nadace odmítla jeho žádost o grant. Nenechal se odradit ani skeptickými přáteli a příbuznými, jako byl třeba strýc Alex, který si podle vlastních slov nedokázal přečíst *Sirény z Titanu*, knihu, již mu Kurt věnoval, nebo teta Ella Stewartová, která Kurtovy knihy odmítla prodávat ve svém louisvillském knihkupectví v Kentucky, protože jí připadaly zvrhlé; ani sousedy z Cape Codu, kteří si žádnou z jeho knih nepřečetli a které ani v nejmenším nezajímalo, čím se Kurt vlastně živí; ani školskými komisemi, které jeho knihy zakazovaly (a v jednom případě dokonce pálily v peci), aniž by si je nejprve alespoň přečetly. Neodradila ho ani odmítavá, opovržlivá slova kritiků; ani pomluvy, jimiž se recenzenti snažili poskvřnit pověst tehdy již slavného autora; ani potyčky s byrokraty, kteří porušovali práva spisovatelů ze všech koutů světa; a ani odsouzení ze strany pravicových křesťanských sdružení za to, že označil Ježíše Krista za „největšího a nejlidštějšího z lidí“. Domníváte-li se, že spisovatelé – třeba takoví, kteří nakonec získají slávu i bohatství – to mají v životě jednoduché, pak vás tyto dopisy vyvedou z omylu. A budou vám inspirací.

• • •

Se jménem Kurt Vonnegut jsem se poprvé setkal na jaře roku 1950, v posledním ročníku Střední školy Abrahama C. Shortridge ve městě Indianapolis. Tehdy jsem jednomu z učitelů prozradil, že bych se chtěl stát spisovatelem. Kantor nejprve starostlivě svraštil obočí, chvíli si mnul bradu, pak přikývl a konečně řekl: „No, jednomu se to povedlo. Jmenoval se Vonnegut.“ Dál jsem se dozvěděl, že tenhle Vonnegut svou spisovatelskou dráhu zahájil ve školním časopise *Shorridge Daily Echo* a že mu před nedávnem vyšla povídka v týdeníku *Collier's*. Větší úspěch jsem si tehdy neuměl představit.

Zmíněného učitele ze střední a ani nikoho jiného na světě by nenapadlo, že z Kurta bude jednou světoznámý autor, jehož díla se budou překládat do všech nejrozšířenějších světových jazyků. Věřila tomu jen Jane Marie Coxová, Kurtova láska z dětství a spolužačka ze střední, která se nakonec stala i jeho první ženou a matkou prvních tří z jeho dětí. Nejstarší syn Mark ve svých memoárech *Just Like Someone Without Mental Illness Only More So* (Jako někdo, kdo to má v hlavě v pořádku, jen o něco víc) o době Kurtových těžkých začátků napsal: „Matka [...] věděla, že se otec nakonec proslaví a všechno to k něčemu bude. Více než on věřila tomu, že z něj jednou bude slavný spisovatel.“

Všichni, kdo jsme ve třicátých a čtyřicátých letech vyrůstali v Indianapolisu – já a mí přátelé, naši příbuzní – jsme jméno Vonnegut dobře znali: jejich rodinná firma Vonnegut Hardware Company prodávala železářské zboží, sídlila v centru a pobočky měla různě po městě. Během letních prázdnin na střední škole Kurt na hlavní pobočce obchodu svého prastrýce Franklina Vonneguta pracoval – balil zásilky a chvíli také obsluhoval nákladní výtah. Později jednomu svému fanouškovi, který tam také býval zaměstnán, napsal: „Má představa pekla se zrodila právě z téhle zkušenosti. Navěky jezdit s výtahem v budově o pouhých šesti patrech, tak podle mě vypadá peklo.“ Ale společnosti, kterou jeho předkové založili, si vážil. „To, co jsme prodávali, jsem měl rád. Bylo to tak poctivé a praktické,“¹ vzpomíná Kurt v *Květné neděli*.

¹ Úryvky z *Květné neděle* citujeme v překladu Matěje Turka (K. Vonnegut: *Květná neděle*, Praha: Argo, 2004), z *Kolíbky* v překladu Jaroslava Kořána (K. Vonnegut: *Kolíbka*, Praha: Mladá fronta, 1994), z *Jatek č. 5* v překladu Jaroslava Kořána (K. Vonnegut: *Jatka č. 5*, Praha: Volvox Globator, 1997).

Jako malý kluk jsem chápal, že v našem městě Vonnegutovi značně přispěli k rozvoji obchodu, ale až dlouho poté jsem se dozvěděl o jejich obrovských zásluhách kulturních. Kurtův pradědeček Clemens Vonnegut odešel v roce 1848 z Německa a po dvou letech se usadil v Indianapolisu, kde nejen že založil již zmíněnou Vonnegut Hardware Company, ale nadto výrazně ovlivnil místní kulturní dění. Stál u zrodu asociace sdružující německé volnomyšlenkáře Freethinker's Society a německého kulturního a pohybového střediska Turngemeinde. To po nějaké době, už pod jménem Athenaeum Turners, začalo pořádat přednášky, koncerty, divadelní představení a sportovní aktivity pro celé město. Budově, v níž centrum sídlí dnes, se říká již jen Athenaeum.

Clemens Vonnegut zasedal na indianapoliské radnici v komisi pro školství a posléze se stal jejím předsedou. Prosazoval osvětu veřejnosti a zasazoval se o to, aby do učebních osnov pronikla klasická studia, historie a společenské vědy. Udržoval se v kondici a cvičil denně a za jakéhokoli počasí: v každé ruce nosil balvan, který upustil, když uviděl nízkou větev, na niž by se mohl přitáhnout. Kurtův výrok „ze všech předků mne nejvíce okouzluje Clemens Vonnegut“, jeho skeptický pradědeček, který si napsal vlastní smuteční řeč, je pak více než pochopitelný. Clemens byl označován za „kultivovaného excentrika“, na což Kurt v *Květné neděli* reaguje: „A přesně o totéž usiluji i já.“ Kurtův dědeček Bernard (který „neměl tu hřebíkárnou rád“) i otec Kurt sr. chtěli prorazit v oblasti umění a z obou se stali přední indianapoliští architekti. Spolu se svým společníkem Arthurem Bohnem navrhl Bernard Vonnegut, první autorizovaný architekt v Indianapolisu, některé z nejvýznamnějších budov ve městě, včetně Muzea Johna Herrona, Střední školy Abrahama C. Shortridge a Athenaea. V témže roce, kdy Bernard zemřel, dokončil jeho syn Kurt studium na Massachusettském technologickém institutu a vrátil se domů, aby se stal architektem a nastoupil v podniku svého zesnulého otce na jeho místo.

•••

V projevu, který přednesl roku 1996 v Athenaeu, Kurt svému publiku řekl: „Přináším vám z historie Indianapolisu něco, co vás možná překvapí. Tuhle historickou budovu navrhl můj dědeček Bernard Vonnegut, kterého jsem nikdy

nepoznal. Neříkalo se jí ale vždycky Athenaeum. Zjistil jsem, že jí postříkali fasádu žlutou barvou, když se ještě jmenovala jinak.“

Původně to byl Das Deutsche Haus, ale název se změnil, když během první světové války zavládlo v Americe protiněmecké smýšlení. (Oblíbená restaurace Rathskeller, která se v budově dnes nachází, se pyšní „Vonnegutovou místností“ s autorovou bystou.) Na vše německé se tehdy po celé zemi pohlíželo s podezřením. Kulturní dědictví Indianapolisu pomáhaly z velké části formovat tamější německé rodiny, i přesto byl však rozpuštěn městský orchestr, jehož sopranistka byla německého původu, restaurace nabízející německou kuchyni musely své *Sauerkraut* začít podávat pod názvem „zelí svobody“ a na popud školského odboru města se ve školách přestala vyučovat němčina.

„Někdy v době, kdy došlo k té čertovině se žlutou barvou – to už byl můj otec Kurt společníkem Bernarda Vonneguta v jeho architektonické firmě,“ pokračoval Vonnegut, „přišel otcí anonymní dopis. Stálo v něm: ‚Koukej svoje děcka přestat učit po německu.‘ A tak přestal.“

Kurtovi starší sourozenci Bernard a Alice už tedy němčinu doma neslychali, a než se 11. 11. 1922 narodil Kurt, vymizel německý jazyk z domácnosti Vonnegutových nadobro. Jak píše v *Květné neděli*, rodiče Kurta vychovali, „aniž by mě obeznámili s jazykem, literaturou, hudbou nebo ústně tradovanými příběhy, jež měli moji předkové v oblibě. Na důkaz svého vlastenectví se dobrovolně zasadili o to, abych zůstal nevzdělaným a vykořeněným.“

V proslovu Kurt také prohlásil: „Za druhé světové války se v naší rodině a i jinde uchytilo úsloví o tom, jak jsou Němci špatní vlastně jen proto, že jsou v Německu. A já dnes říkám, že všechno, co na německé kultuře a na Němcích samých můžeme obdivovat – jejich poezii, hudbu, architekturu, lepty, piva, vína, vánoční sentimentalitu a pracovní morálku – vzešlo z několika Němecek. Naopak všechno německé, co nenávidím, pochází z Německa jediného.“ Pochopitelně měl na mysli Německo nacistické, které, jak v roce 1988 řekl Americké psychiatrické asociaci, „nám přivodilo zlý sen, z nějž se podle mě už nikdy nemůžeme probudit.“

Díky jmění, které Vonnegutovi nabyli prodejem železářského zboží a úspěšnou činností architektonické firmy Bernarda a Kurta sr., žili Kurtovi rodiče na vysoké noze a jejich děti v Indianapolisu navštěvovaly soukromé školy pro

společenskou elitu – chlapci chodili na pokrokovou základní školu Orchard School a děvčata do dívčí školy Tudor Hall. Po vypuknutí velké hospodářské krize se však téměř přestalo stavět a Kurtův otec byl donucen svůj podnik zavřít. Rodiče Kurta ze soukromé školy vzali a zapsali ho na 43. státní školu. Pro jeho matku Edith, která pocházela z rodu Leiberových, jedné z bohatých a vlivných indianapoliských rodin, to byla hotová tragédie. Svého syna ujišťovala, že až se krize přežene, bude moci znovu zaujmout řádné místo ve společnosti, hrát tenis a golf ve společenském klubu Woodstock Country Club a těšit se výsadám elity. Mladý Kurt to ale viděl jinak, jak vysvětluje v *Květné neděli*:

„Byli jsme na tom přinejmenším stejně dobře jako většina dětí, s nimiž jsem chodil na státní školu, a kdybychom zase měli mít služebnictvo a nosit drahé šatstvo a plavit se na zaoceánských parnicích a navštěvovat německé příbuzné na skutečném zámku a tak dále, přišel bych o všechny kamarády. [...] [Matka] nemohla pochopit, že vzdát se svých přátel z 43. školy, [...] by pro mne znamenalo vzdát se VŠEHO.“

Kurt vždy mluvil o tom, jaké měl štěstí, že se narodil zrovna v Indianapolisu. „To město mi dalo bezplatné základní a středoškolské vzdělání, mnohem bohatší a lidštější, než jaké jsem získal na kterékoli z pěti univerzit, kde jsem studoval [Univerzita Cornellova, Butlerova univerzita, Carnegieův technologický institut, Státní univerzita v Tennessee a Chicagská univerzita].“

Tento pocit – a mnoho jiného – jsem s Kurtem Vonnegutem šťastně sdílel. Poutalo nás k sobě také to, že jsme oba postrádali sebemenší sportovní nadání. Tím naše celoživotní přátelství vlastně začalo. Když jsme se v roce 1963 poprvé setkali, měl jsem již přečtené všechny čtyři knihy, jež do té doby vydal. Seznámili jsme se na návštěvě u kamaráda ve městě Cambridge v Massachusetts (v té době žil Vonnegut na Cape Codu). Na večeri nás přišlo osm, a tak jsem si s Kurtem vyměnil jen pár žertovných poznámek na téma střední škola. Rázem se mi ale zalíbil. Byl to vysoký hubený chlapík s rozcuchanými vlasy, huňatým knírem a srdečnými způsoby Američana ze Středozápadu. Ke všem otevřený a přátelský, měl neotřelý smysl pro humor a já cítil, že ho znám a že mu mohu věřit. Dodalo mi to odvahy k tomu, abych mu poslal text knihy, kterou jsem o rok později sám napsal – jmenovala se *Between the Lines* (Mezi řádky) a tvořily ji články z novin prokládané osobními komentáři. Přiznával jsem se v ní k tomu, proč se mi na střední škole rozplynuly sny o dráze špičkového atleta: nedokázal jsem uběhnout

míli pod sedm minut (a takový čas by podle mých tehdejších představ stačil stařence s dobrou fyzičkou). Kurt mi v odpověď poslal srdečný, vtipný dopis, v němž mi prozradil, že ani jemu se na střední ten limit nepodařilo prolomit a že máme tolik společných zážitků a učilo nás tolik stejných učitelů, až „mi skoro připadá, jako bychom nebyli dvě různé bytosti.“

• • •

Trvalo roky, než jsem pochopil, jak silně ho jeho sportovní neúspěch ze střední školy poznamenal. Po letech usilovné práce získal Kurt konečně slávu a bohatství a přestěhoval se do New Yorku. Jednou pozdě v noci popíjel o samotě bourbon, když ho napadlo zavolat na informační linku do Indianapolisu a zeptat se, zda by mu mohli dát telefon na muže, který v době Vonnegutových studií trénoval na Střední škole Abrahama C. Shortridge fotbalový tým. Tehdy prý bylo zvykem, že maturantům, kteří se za své studium něčím vyčlenili z davu, dávali vyučující na třídním srazu různé žertovné dárky. Kurt mi řekl, že na střední byl ještě „vyčouhlý, nemotorný hubeňour“ a právě onen trenér mu jako „dárek“ zaplatil kurz kulturistiky podle populárního svalovce Charlese Atlase. Kurz byl pověstný svými reklamami, v nichž se ze čtyřicetkilového „chcípáčka“ stane svalnatý hrdina. Kurta to tenkrát ranilo a zahanbilo a i po všech těch letech a úspěších se tím nedokázal přestat trápit. Pověděl mi, že když se tehdy trenérovi dovolal, představil se: „Tady Kurt Vonnegut. Asi si na mě nepamatujete, ale chtěl jsem vám říct, že jsem se nakonec přece jen docela povedl.“

Víc jsem si s tím už hlavu nelámал, dokud jsem si nepřečetl předmluvu k jeho *Tabatěrce z Bagomba*. Kurt v ní vzpomíná, jak jednou přišel ze školy domů a otevřel si *The Saturday Evening Post*, aby si přečetl povídku. „Venku prší a já nejsem oblíbený,“ píše. Listoval jsem jeho ročenkou ze střední, a vím, že předsedal výboru pro pořádání společenských akcí, jako byly nejrůznější plesy a večírky, se svým nejlepším kamarádem Benem Hitzem připravoval v prestižním Juniorském kabaretu „komiální kousky k popukání“, byl členem studentské rady, redaktorem školního časopisu *Daily Echo* a spolu s dalšími devíti spolužáky z posledního ročníku ho nominovali na cenu „Uglyman“ (Šereda). Ta se však neudílela studentům nejošklivějším, nýbrž nejoblíbenějším, a kdo na Shortridgovu střední chodil, ví, že to už je opravdu něco. Těchto deset chlapců a dalších deset

dívek nominovaných na „Bluebelle“, cenu pro nejpopulárnější studentku, patřilo podle celoškolského hlasování k těm nejpopulárnějším.

Na střední se Kurt přátelil s Victorem Josem – oba byli členy spolku Owls Club (jednoho z mnoha společenských klubů, které sice neorganizovala přímo škola, ale i přesto jich zde bylo v době studií mých i jejich požehnaně) a společně vydávali *Daily Echo*. Poté, co se oba vrátili ze služby ve druhé světové válce, spolu v roce 1947 pracovali ve zpravodajské agentuře Chicago News Bureau. Nepřestali se přátelit a až do smrti si sem tam dopisovali. Když jsem se Vica Joseho zeptal, jak je možné, že si Kurt i přes všechn svůj věhlas a úspěchy připadal na střední „neoblíbený“, řekl mi, že to podle něj mělo co do činění s „nepřátelstvím, které tehdy panovalo mezi Kurtem a takzvanými sportovními ikonami naší doby.“

Kurt si z dotyčných sportovních bohů utahoval, „patrně jak ve svých dílech, tak v *Echu*“, vzpomíná Jose. „Každopádně mezi nimi byla zlá krev a pár těch borců si ho na nějakém zastrčeném místě na oplátku odchytilo a nacpalo ho do koše na odpadky [přímo ve škole]. Ne že by se mi Kurt někdy sám svěřil, ale obecně se to vědělo, takže se to ke mně doneslo. Nešlo zrovna o nevinný vtípek a ani časem to nevyšumělo. Spíš naopak, jak se ukázalo na našem setkání po padesáti letech.“ Dvěma ze zmíněných „borců“, kteří chodili s Vonnegutem do třídy, se nelíbilo, že by na jedné z událostí pořádaných k padesátému výročí ukončení školy měl přednést ústřední projev. Zbytek výboru, jenž setkání pořádal, si však za Vonnegutem jako hlavním účinkujícím stál. Problém se nakonec vyřešil sám, když se Kurt dva dny před setkáním ozval s tím, že má boreliózu a nemůže dorazit. Na šedesátém výročním setkání podle Joseho slov ty samé „borce“ pobouřilo, že se třída při slavnostní sobotní večeři v Athenaeu chystala Kurtovi věnovat jeho bronzovou bustu. Odešli, ještě než jejich slavný spolužák stihl dar obdržet.

V předmluvě k *Our Time Is Now: Notes from the High School Underground* (Teď je naše chvíle: zápisky ze středoškolského undergroundu) z roku 1970 Kurt píše: „Nevím o ničem, co by mělo k jádru zkušeností každého Američana blíže než jeho středoškolská léta.“ Z vlastní zkušenosti vím, že tyto roky dospívání z velké části utvářejí naše životní názory a vnímání světa, a věřím, že Kurtova láska ke slabšímu se zrodila z jeho odporu k těm tehdejším „sportovním bohům“ – a z ponížení, které mu způsobili. K tomu, jak se ve svých

knihách slabších zastává, přispěla jistě i zkušenost z období velké hospodářské krize, kdy jeho otec postupně přišel o celé své jmění, byl donucen zavřít rodinný architektonický podnik a nakonec zkrachoval, když se za druhé světové války přestalo stavět úplně.

V roce 1972 komentoval Kurt v časopise *Harper's* sjezd Republikánské strany a dospěl k závěru, že „ve skutečnosti má Amerika tyto dvě politické strany: Vítěze a Poražené. Lidé si to však neuvědomují. Místo toho se hlásí ke dvěma zcela imaginárním stranám – k republikánům, nebo k demokratům. Těm ale oběma šéfují vítězové. Když se tedy republikáni utkají s demokraty, jisté je jen jedno: Vítězové zvítězí.“

Ve svých dílech Vonnegut často cituje či alespoň zmiňuje dva zdroje, které pravděpodobně tvoří základní kámen jeho životního postoje. Prvním z nich je *Kázání na hoře*. V roce 1980 pozval Kurta episkopální kostel sv. Klementa, aby tam na Květnou neděli pronesl kázání. „*Kázání na hoře* mi učarovalo. Řekl bych, že myšlenka, abychom byli milosrdní, je jedinou prospěšnou myšlenkou, jaké se nám kdy dostalo. Třeba nebude trvat dlouho a připadneme na nějakou další, podobně dobrou myšlenku – a to pak budeme mít dvě,“ rozjímal nahlas Kurt.

Druhým zdrojem je citát Eugena V. Debse, který rovněž pocházel z Indiany (z města Terre Haute):

„Dokud bude nějaká nižší třída, budu k ní patřit. Dokud bude nějaký kriminální živel, bude ve mně. Dokud bude jen jediná lidská bytost ve vězení, nebudu svoboden.“

V *Časotřesení* Kurt tento citát nazval „dojemnou ozvěnou *Kázání na hoře*“ a použil jej jako epigraf ve svém románu *Hokus pokus*, jehož hlavním hrdinou je „Eugen Debs Hartke“. Hartke své jméno dostal „na počest Eugena Debse [...]. Debs byl Socialista, Pacifista a odborářský předák, který několikrát kandidoval na post prezidenta Spojených států amerických a dostal víc hlasů než kterýkoli jiný kandidát, jehož kdy v historii této země nominovala nějaká třetí strana.“

• • •

V *Kolíbce*, románu o Bokononovi, hrdém falešném prorokovi, představuje Vonnegut své pojetí „*karassu*“.

„[...] lidstvo je organizováno do skupin; skupin, jež naplňují Boží vůli, aniž by kdy zjistily, co vlastně činí. Bokonon nazývá tyto skupiny *karassy* [...]. ‚Když zjistíte, že se váš život proplétá s životem někoho jiného,‘ píše Bokonon, ‚může být tato osoba příslušníkem vašeho *karassu*.““

Za dílo štěstěny – jedno z několika v mém životě – považuji, že jsem přináležel do Vonnegutova *karassu*. Oba jsme měli to štěstí patřit do stejného *karassu* jako nakladatel Seymour „Sam“ Lawrence, o němž Kurt po letech v *Časotřesení* napsal, že jen díky němu „neupadl v zapomnění a nezmizel v propadlišti dějin. Vydal totiž *Jatka č. 5* a na starost si vzal i opětovné vydání všech mých dřívějších prací.“ *Jatka č. 5* vydal Sam v roce 1969. O rok později rozeslal můj agent mou dlouho očekávanou (jen a pouze *mnou*) románovou prvotinu deseti nakladatelům. Tři z nich se ozvali s nabídkou, ale jedinému Samovi se kniha opravdu líbila. Zeptal se mě, jestli by mohl poslat kopii Vonnegutovi – dějištěm totiž bylo jeho rodné město Indianapolis a požehnání od známého autora by Samovi pomohlo přesvědčit i jeho partnerské nakladatelství a sponzora Delacorte Press, aby publikaci schválilo. Řekl jsem, že mi to nevádí, ale tehdy jsem se s Vonnegutem ještě pořádně neznal, viděli jsme se jen jednou a já neměl ponětí, co si o mém románu bude myslet. To, co jsem mu poslal roku 1965, byla literatura faktu a má beletristická prvotina se Kurtovým románům nepodobala ani stylem, ani příběhem. Ale netrvalo dlouho a Kurt poslal Samu Lawrencovi telegram, v němž ho žádal, aby mou knihu vydal a přibral „toho chlapce mezi nás“.

Kurt byl mé knize *Going All the Way* (Dotáhnout to do konce) „kmotrem“ – sám však navrhl, abych ji pojmenoval spíše *Getting Laid in Indianapolis* (Vrznout si v Indianapolisu). Sam ho dokonce pověřil redakcí a Kurt mi poslal dopis s deseti návrhy, jak román vylepšit. Zdůrazňoval ale, abych provedl jen takové úpravy, které by mně samotnému dávaly smysl, a abych něco neměnil jen proto, že mi to doporučil. Z jeho návrhů jsem uskutečnil sedm. (Za svou redakční práci si Vonnegut vyžádal čalouněné křeslo značky Eames Lounge, které také dostal.)

Žil jsem tehdy v Bostonu a Kurt tam za mnou přijel z Cape Codu, aby mě vzal na oběd do svého oblíbeného podniku Jacob Wirth's. Byla to stará německá pivnice s podlahou posetou pilinami. Později přijel i se svou ženou Jane na oslavu publikace mé knihy. A jako by už tak neudělal dost, napsal pro časopis *Life*

recenzi, v níž přiznal, že je můj přítel a román by vychválil, i kdyby byl „zasmrádlý“, ačkoli v takovém případě by nedal své „čestné slovo“, že je dobrý, načež se za knihu svým čestným slovem zaručil. Porušil tak snad všechna pravidla literární kritiky.

Pokud vím, žádný jiný autor v žádné knižní recenzi nikdy nedal své „čestné slovo“ ani nepoužil výraz „zasmrádlý“. Kurt měl vždycky po ruce pár neobvyklých slov, slov jako „zasmrádlý“, jaká jste dlouho – snad už od dětství – neslyšeli, ale která se v tu chvíli zdála být mimořádně příhodná.

V době éry hippies nás květinové děti pozvaly, abychom s Kurtem navštívili jejich komunu ve Vermontu – v knize *Total Loss Farm* (Farma úplného zničení) ji tehdy proslavil její zakladatel Ray Mungo. Prozradil nám, že se s přáteli chtějí naučit, jak přežít v primitivních podmínkách, protože by podle jeho slov chtěli být „posledními lidmi na světě“. Na to Kurt opáčil: „To zní docela nadutě, ne?“ Snad od střední školy jsem se nesetkal s nikým, kdo by byl natolik upřímný a odvážný, aby použil výraz „nadutě“. Ale sedělo to.

Kurt se nikdy nezdráhal vyslovit nevyslovitelné – jak v každodenní konverzaci, tak ve svých knihách a povídkách. Říkal nahlas, co si ostatní sice mysleli, ale byli příliš politicky či společensky korektní, než aby o tom mluvili. Měl to v krvi: upozorňoval, že na sobě císař ve skutečnosti nemá žádné šaty a že všichni zavíráme oči před zjevnými problémy. „Víte, pravda může mít vážně velikou moc. Přichází nečekaně,“ podotýká v *Muži bez vlasti*.

Vonnegut promluvil na posledním rozloučení se starým přítelem, spisovatelem Richardem Yatesem, jehož práci vždy prosazoval, a nejen to – bez mrknutí oka tomuto suverénovi, jenž se často potýkal s problémy a doceněn byl až po smrti, půjčoval peníze. Během obřadu začal zničehonic mluvit o tom, že byl Yates stejně dobrým autorem jako další Kurtův kamarád Nelson Algren. Nikdy se mu ale na poli literatury nedostalo takového uznání jako Algrenovi. Kurt – jako by snad přemýšlel nahlas – poznamenal, že na rozdíl od Algrena si Yates nikdy nic nezačal se Simone de Beauvoirovou. Pak se na chvíli odmlčel a dodal: „A to se počítá.“ Nato se ozval nenucený smích, jako když se nahlas vyřkne něco, s čím všichni souhlasí, ale nikdo nenachází odvahu nebo případně není tak duchaplný, aby to vyslovil.

Vonnegut psal s takovou neskrývanou upřímností, kvůli níž se mnoho lidí (některé jeho příbuzné z Indiany nevyjímaje) cítilo být jeho knihami uraženo. Psal

tak, jak lidé opravdu mluvili, vybíral si slova, s jakými se člověk setká v běžném hovoru, což nejdříve vedlo k tomu, že se jeho knihy zakazovaly ve školách a po celé zemi byly patrné snahy vyřadit je z veřejných knihoven. Ve městě Drake v Severní Dakotě dokonce místní výbor pro vzdělávání nařídil, aby byla *Jatka č. 5*, Vonnegutův světový bestseller, spálena v peci. Na následujících stránkách naleznete ostrý dopis, který Kurt následně zaslal předsedovi školské komise města, stejně jako jiné dopisy, v nichž se ohrazuje proti podobnému jednání, zastává se vyučujících, knihovníků a knihovnic a obhajuje 1. dodatek americké ústavy.

• • •

Vonnegutův styl psaní i mluvy neustále překvapuje – dokáže rozesmát a přiměje přemýšlet: pojmenuje to, s čím si lámeme hlavu (a na čem si vylamujete zuby), aniž byste o tom vůbec věděli, natož abyste si to troufli vyslovit. Svým zdánlivě jednoduchým jazykem a slohem vás dokonale odzbrojí, někdy i šokuje – poznáváte v něm totiž sami sebe. Robert Scholes, první kritik z řad akademiků, jenž kdy Vonnegutovu práci ocenil a který patřil zároveň mezi ty vnímavější, ve své knize *The Fabulators* (Fabulátoři) z roku 1967 vysvětlil, že Vonnegut „využívá řečnický potenciál krátkých vět a odstavců lépe než kterýkoli jiný písíci autor a bohatého komického či dramatického efektu dosahuje tak, že jednotlivé věty vyčleňuje do samostatných odstavců a z kontextu vyjímá fráze, z nichž tvoří bizarní názvy kapitol. Ve zdánlivé jednoduchosti a obyčejnosti jeho stylu se ukrývá nikoli neúčinná síla [...]“

Právě tato „jednoduchost a obyčejnost“ dělala většinu recenzentů a kritiků potíže: jeho práci nerozuměli a škodili mu svým škatulkováním. Jeden čas Vonnegut pracoval pro společnost General Electric v oddělení pro styk s veřejností. V eseji nazvané *Science Fiction* v recenzní rubrice deníku *The New York Times* (později vydané ve sbírce esejí *Wampeters, Foma & Grandfalloons* (Wampetry, foma a granfalóny)) o té době píše: „Před lety jsem v Schenectady pracoval v General Electric, obklopen jen a pouze stroji a nápady na nové stroje, což mě vedlo k tomu, abych napsal román [*Mechanické piano*] o lidech a strojích [...]. Od recenzentů jsem se pak dozvěděl, že píšu science fiction. To jsem netušil. Já myslel, že píšu knihu o životě. [...] Od té doby je ze mě nabručený obyvatel

škatulky se štítkem ‚science fiction‘ a chtěl bych z ní pryč – především proto, že si ji tolik seriózních kritiků pravidelně plete s pisoárem.“

I přes zmíněné kategorizování používal Vonnegut prvky science fiction (vymyšlené planety a formy života, vesmírné cesty do jiných světů) k tomu, aby na „reálných“ místech – jako Schenectady a Indianapolis, Drážďany a Cape Cod, Galapágy a Západní Virginie – poukazoval na tak všední lidská dilemata jako láska a nenávisť, poštilost a strach. Konvenční hranici mezi science fiction a literaturou rozmetl přelomový bestseller *Jatka č. 5*, jehož hrdina Billy Pilgrim „pendluje v čase“, skáče z desetiletí do desetiletí a z Toleda či Ohia na vzdálenou planetu Tralfamador. Už v roce 1967, tedy ještě před vydáním *Jatek č. 5*, však Robert Scholes chápal, že „zatímco klasický milostný román poskytuje potřebné duševní cvičení, intelektuální komedie à la Vonnegut nabízí vzpruhu morální: nedovoluje nám jednoduše zaujmout určitou mravní pozici a již v ní setrvat, ale naopak předkládá myšlenky, které dokážou rozhýbat naše svědomí a pomáhají udržet naši lidskost ve formě, aby byla vždy připravena reagovat na projevy lidskosti druhých.“

O Vonnegutově díle se jali přednášet a psát rozliční mladí univerzitní kantoři a kritici, například Jerome Klinkowitz a John Somer. Své práce vydali poprvé v roce 1973 ve sbírce esejí nazvané *The Vonnegut Statement* (Výpověď o Vonnegutovi). Z knihoven a starých časopisů pak vydolovali autorovy do té doby nesbírané články a eseje a přesvědčili ho, aby je vydal knižně. Roku 1974 vyšly ve sbírce *Wampeters, Foma & Granfalloons* (Wampetery, foma a granfalóny). Následovali je další mladí akademici jako Peter Reed, Marc Leeds a Asa Pieratt, kteří si jeho práce cenili, přednášeli o ní, shromažďovali ji a tlumočili novým generacím.

Ale ani díky pozornosti ze strany mladých vzdělavců, ani díky slávě, jakou mu vysloužila *Jatka č. 5*, nedokázal Vonnegut zůstat chladným k bouři nevole, jež se rozpoutala po vydání *Grotesky* v roce 1976.

„Všechny ty recenze po lidech najednou chtěly, aby přiznali, že jsem jako spisovatel nikdy za nic nestál. To bylo vážně divné,“ svěřil se Vonnegut reportérům z literárního čtvrtletníku *The Paris Review*. „Recenzent z *The Sunday Times* vážně požádal kritiky, kteří na mě kdy pěli chválu, aby veřejně přiznali, že se šeredně spletli. [...] Byla v tom skrytá žaloba, že jsem barbar, že píšu, aniž bych se kdy [...] obeznámil s velkou literaturou, že se nechovám zrovna jako

džentlmen, že jsem s radostí napsal hromady braku pro nemravné časopisy – akademické obci jsem se podle nich tedy pěkně odvděčil.“

Nato se reportér, který s ním interview vedl, zeptal, jestli po takovém přívalu kritiky „nepotřebuje utěšit“.

„Nikdy v životě jsem se necítil hůř,“ odpověděl mu Kurt. „Najednou mě všichni kritici chtěli rozmáčknout jako švába.“

Snad mu bylo, jako by ho ti frajírci ze střední znovu nacpali do koše na odpadky.

•••

Vonnegut bývá často přirovnáván k Marku Twainovi, jako autor i jako řečník. A přirovnání je to trefné. Literární kritik Granville Hicks se v recenzi *Jatek* č. 5 zmiňuje, že slyšel Vonneguta jednou řečnit – všiml si jeho „lidového kouzla“, jaké měl i Twain, a „osobní účasti“, která je patrná i v knize. „Moje knihy se asi vážně líbí víc těm, kdo mě už někdy předtím slyšeli mluvit,“ svěřil se Kurt Jeromu Klinkowitzovi. Sám jsem Kurta slyšel veřejně promlouvat v osmdesátých letech na valném shromáždění Společnosti unitářů univerzalistů (Unitarian Universalist Association) v Rochestru ve státě New York. S unitáři se jako s jediným náboženským proudem dokázal Vonnegut bez problémů ztotožnit – a to proto, že odmítají dogmaticnost, hlásají svobodu vyznání a (podle toho, co píší na svých webových stránkách v sekci „Přesvědčení a zásady“) vítají „všechny bez ohledu na přesvědčení“, „ateismus a agnosticismus, buddhismus, humanismus, pohanství a jiné náboženské či filozofické tradice“ nevyjímaje. Mají mezi sebou dokonce i křesťany. Já jsem se shromáždění účastnil jako člen jedné z mála křesťanských kongregací přidružené ke Společnosti univerzalistických unitářů, bostonské Královské kaple.

Valná většina unitářských společností se ztotožňuje s humanismem. Kurt sice do žádné z nich nepatřil, byl však čestným předsedou Americké humanistické asociace (American Humanist Association), což z něj pro toto shromáždění činilo více než vhodného řečníka. Sám o sobě mluvil jako o „ateistovi, který miluje Krista“ a prohlašoval: „Abych nevypadal jako duchovní invalida, říkám někdy cizím lidem, kteří se mi snaží porozumět, že jsem univerzalistický unitář.“

Hned v úvodu svého proslovu si Kurt všechny do jednoho získal. Na klopě měl odznáček podobný odznakům se jmény kandidátů, jaké se nosí před volbami. Prohlásil, že ten odznak vyjadřuje jeho obdiv k unitářům. „Je na něm obrázek přeškrtnutého parku. To znamená ‚nebalamut‘ mě, ty jelito.“ Lidé se smáli a tleskali. Počáteční tempo si udržel po celou dobu a publikum si zcela získal – to dovedl vždy a za jakékoli situace. Od té doby jsem ho slyšel mluvit na různých místech při různých příležitostech. Ať už se vášnivě bouřil proti první invazi do Iráku v kostele unitářské kongregace All Souls v New Yorku nebo vtipně a nostalgicky přednášel na Butlerově univerzitě v Indianapolisu o festivalu Spirit and Place (Duch a místo), vždycky se – jako spisovatel i jako řečník – řídil pravidlem E. M. Forstera: „Jen spojovat!“

• • •

Kurt se dovedl duševně propojit jak se svými přáteli, tak s publikem a čtenáři. Rozhodoval jsem se mezi více než tisícem jeho dopisů a všechny ty, které jsem nakonec vybral, spojují mimo jiné mnohá celoživotní přátelství: od školky po střední školu, Cornellovu univerzitu a armádu, s příbuznými v rodném kraji (i s těmi, kteří odmítali číst jeho knihy), s vlastními dětmi, studenty, kolegy z řad učitelů, spisovatelů, akademiků a kritiků, kteří o jeho díle psali. Kurtovy dopisy jsou jako jeho knihy, povídky, články a eseje – donutí vás přemýšlet a zpochybňovat „obecné pravdy“, zvednou vám náladu, připomenou vám, jak moc se vám hnusí bezpráví, ukážou vám nový pohled na svět a pokaždé vás rozesmějí.

Mezi Vonnegutovy idoly patřili komici Laurel a Hardy a Bob Elliott s Rayem Gouldingem, jejichž satirický rozhlasový pořad *Bob & Ray Show* (Show Boba a Raye) bavil celou Vonnegutovu generaci. Kurt se smál rád a těšilo ho rozesmívat i ostatní – třeba hloupými vtipy, které na vás nečekaně vychrlil. Jednou po obědě jsme se spolu procházeli ulicemi New Yorku, když se ke mně znenadání otočil a zeptal se: „Víš, co je opak volejbalisty?“ Asi po minutě ticha jsem řekl, že se nechám podat. „Šeptejbalista,“ vyrazil ze sebe svým chraplavým smíchem tuberáka.

Smál se také sám sobě, třeba když se někdy bezděčně odchýlil od svého humanistického přesvědčení. „Humanisté,“ vysvětluje v *Časotřesení*, „se snaží

chovat slušně a čestně a nepočítají přitom se žádnou odměnou nebo trestem v posmrtném životě.“ Během jednoho z našich společných obědů v New Yorku se mi přiznal, že se mu v oslavné řeči na pohřbu jeho přítele Isaaca Asimova, uznávaného autora science fiction, který ještě před Kurtem předsedal Americké humanistické asociaci, povedlo udělat pořádnou botu.

„Řekl jsem, že Isaac je teď už určitě v nebi,“ zasmál se a kuřácky rozkašlal naráz. „Nějak jsem zapomněl.“

Pokud by se přece jen ukázalo, že posmrtný život *je*, měl v něm Kurt vyhrazená místa pro lidi, které miloval. Ve svém posledním románu *Časotřesení* píše, že jeho první žena Jane a nakladatel Sam Lawrence, díky němuž „nezmizel v propadlišti dějin“, jsou určitě v nebi.

• • •

Svým přátelům mezi spisovateli dával Kurt vždy najevo, že za nimi stojí. Rok předtím, než zemřel, jsem v episkopálním kostele sv. Bartoloměje v New Yorku mluvil o knize, jež mi v té době zrovna vyšla. Kurt si mě přijel poslechnout a pak mě vzal na večeři. Před jídlem si dal jako obvykle manhattan, já jsem pil víno. Od cizího stolu na nás zírali dva mladíci. Po chvíli se jeden z nich zvedl a přišel se zeptat: „Jste vážně *ten* Kurt Vonnegut?“ Kurt přisvědčil a ihned cizinci řekl, kdo jsem já, pověděl mu o mé nové knize a nutil ho, aby si ji přečetl, o což ten chudák samozřejmě neměl vůbec zájem. Poté Kurt zdvořile odpověděl na pár otázek o sobě a své práci, načež mladíkovi lehce pokynul na znamení rozloučení a ten se slovy díky vrátil ke svému stolu. Takový už Kurt byl. Odváděl pozornost od své osoby, aby udělal reklamu neznámé knize kamaráda, na dobře míněnou všetečnost cizího člověka reagoval ve vsí slušnosti a celou věc pak důstojně uzavřel. Neodbyl tak ani přítele, ani fanouška a dodržel přikázání, z něhož si v té době vytvořil už zvyk: „Nečiň druhým, co nechceš, aby činili oni tobě.“

„Až, nedej bože, umřu, snad o mně nějaký filuta taky prohlásí: ‚Už se na nás dívá seshora‘,“ píše Kurt v *Časotřesení*.

Jen pro úplnost bych tedy o Kurtu Vonnegutovi rád řekl: „Už se na nás dívá seshora.“

29. května 1945

[Le Havre]

SVOBODNÍK KURT VONNEGUT JR., 12102964, ARMÁDA USA
píše KURTU VONNEGUTOVI SR. A RODINĚ

Tento dopis byl úplně prvním, který svobodník Kurt Vonnegut jr. poslal domů, poté co byl propuštěn ze zajetí.

Victor Jose, Kurtův přítel ze Střední školy Abrahama C. Shortridge v Indianapolisu (a později také kolega ze zpravodajské agentury Chicago News Bureau), mi k němu připsal poznámku: „Myslím, že se tenhle dopis poprvé veřejně četl v roce 1945 na schůzi klubu umělců a literátů The Portfolio Club [v Indianapolisu] – mí rodiče byli jeho členy.“ Podle jeho slov dopis ostatním přečetl Kurtův otec, který do klubu také patřil.

Zkušenost, jež je v dopise vykreslena, – bombardování Drážďan – dala vzniknout jednomu z Kurtových pozdějších děl, v němž se s obludnou silou zhmotnila. Játka č. 5 se stala mezinárodním bestsellerem a vynesla svému autorovi slávu po celém světě. Náznaky Kurtova budoucího stylu lze v dopise vyčíst z temné, ale nenápadné ironie, s jakou ponuré události a prostý fakt, že on sám přežil, líčí. „Ale já ne [...] ale mě ne“ zní zdánlivě ozvěnou ve frázi, jež se dokola opakuje téměř v celém jeho publikovaném díle: „Tak to chodí...“

Milí lidé,

prý Vám nikdy neřekli nic jiného, než že jsem „ztracen v boji“. A nejspíš se k Vám nedostaly ani dopisy, které jsem posílal z Německa. Abych se tedy pustil do vysvětlování – ve zkratce:

Do zajetí jsem se dostal 19. prosince 1944, kdy naši divizi na cucky roztrhala Hitlerova poslední zoufalá ofenzíva na lucembursko-belgické hranici. Zaútočilo na nás sedm Fanatických pancéřových divizí a ty nás odřízly od zbytku První armády generála Hodgese. Ostatní americké divize na obou našich křídlech využily příležitosti a stáhly se; naší povinností bylo zůstat a bojovat. Bajonety toho ale proti tankům moc nezmůžou: došly nám zásoby munice, jídla a ošetřovatelského vybavení a nad těmi, kdo byli ještě schopni boje, získali zranění a mrtví početní převahu. Tak jsme se vzdali. 106. za to prý dostala snad prezidentskou citaci a jakési vyznamenání od britského generála Montgomeryho,

ale ať se propadnu, jestli to za to stálo. Jako jeden z mála jsem nebyl raněn. Za to děkuju Pánubohu.

Pak jsme tedy pod velením těch nadlidí maširovali asi šedesát mil až do Limbergu, bez jídla, bez vody a spánku. V Limbergu nás po šedesáti nacpali do mrňavých nevytápěných, nevětraných dobytčáků a vrata zavřeli na zámek. O nějaké hygieně tu nemohla být řeč – podlaha se ztrácela pod nánosem kravinců. Ve vagónech nebylo dost místa, abychom si mohli lehnout všichni najednou. Půlka z nás spala, ta druhá zatím stála. Na vlečkové koleji v Limbergu jsme strávili několik dní, a to včetně Vánoc. Na Štědrý den náš neoznačený vlak bombardovalo Královské letectvo. Odeslo to asi 150 z nás. Na Boží hod jsme dostali trochu vody a přes Německo jsme pomalým tempem vyjeli do velkého zajateckého tábora v Mühlbergu, na jih od Berlína. Na Nový rok nás Němci z vagónů pustili. Prohnali nás odvěšivovacími sprchami s vařící vodou. Po deseti dnech mrazu, bez jídla a vody tu mnoho mužů zemřelo šokem. Ale já ne.

Podle ženevské úmluvy nemají důstojníci ani poddůstojníci povinnost v zajetí pracovat. Já jsem, jak víte, vojín. 150 takových méněcenných bytostí odvezli 10. ledna do pracovního tábora v Drážďanech. Jelikož umím trochu německy, zvolili mě jejich vůdcem. Štěstí nám nepřálo, naši dozorcí byli fanatičtí sadisté. Odepřeli nám lékařskou péči, nedostali jsme žádné oblečení a museli jsme dlouho a neobyčejně tvrdě pracovat. Příděly jídla na každý den sestávaly z 250 gramů černého chleba a asi půl litru nemastné neslané bramboračky. Celé dva měsíce jsem dělal, co se dalo, abych naši zoufalou situaci nějak vylepšil, a od dozorců jsem si vysloužil jen pár lhostejných úsměvů. Nakonec jsem jim řekl, co jim udělám, až přijdou Rusové. Trochu mě ztloukli. Coby vůdce skupiny mě vyrazili. Bití ale nebylo ani zdaleka to nejhorší – jeden chlapec zemřel hlady a další dva zastřelili esesáci za to, že kradli jídlo.

Asi 14. února se dostavili Američani v těsném závěsu s RAF. Během 24 hodin se jim společnými silami podařilo zabít 250 000 lidí a zničit celé Drážďany – snad nejkrásnější město na celém světě. Ale mě ne.

Nám pak dali za úkol vynášet z protiletectvých krytů mrtvol: ženy, děti, starce; udušené, uhořelé, po otřesu mozku. Když jsme těla nosili na obrovské pohřební hranice postavené přímo ve městě, házeli po nás civilisté kamením a proklínali nás.

Potom obsadil generál Patton Lipsko a nás evakovali. Pěšky jsme došli na hranici Saska a Československa, do Hellexisdorfu [sic!]². Tam jsme zůstali až do konce války. Dozorci nás tu ponechali našemu osudu. Toho přešťastného dne se právě v našem pásmu chystali Rusové zamést se zbytky odporu ze strany Němců. Ostřelovali nás svými letouny (americkými P-39) a čtrnáct mužů také zabili, ale mě ne.

Se sedmi druhy jsme ukradli žebříňák. Naše cesta skrz Sudety a Sasko trvala osm dní. Drancovali jsme. Žili jsme si jako králové. Rusové jsou z Američanů celí pryč. Nabrali nás v Drážďanech. Odtamtud jsme v nákladčích značce Ford pronajatých podle zákona o půjčce a pronájmu odjeli k americkým liniím v Halle. Nakonec nás posadili na letadlo do francouzského Le Havru.

Píšu Vám z klubu Červeného kříže v repatriačním táboře pro válečné zajatce v Le Havru. Náramně mě tu krmí a obveselují. Jak se dalo čekat, lodě do Států jsou přečpané, takže budu muset mít ještě trpělivost. Do měsíce už snad budu doma. Pak mě čeká jednadvacetidenní zotavovací pobyt v Atterburyho táboře, doplatí mi asi 600 dolarů ze mzdy a taky dostanu – považte – 60 (slovy šedesát) dní dovolené!

Mám toho na srdci zatraceně moc, zbytek bude muset počkat. Pošta mi sem nechodí, takže nepište.

S láskou,

Kurt junior

² Pozn. překl.: Nejspíše se jedná o Heidersdorf či Hermsdorf (obě města leží poblíž česko-německých hranic, Heidersdorf přibližně 65 km od Drážďan, Hermsdorf přibližně 40 km).

26. ledna 1947

JANE VONNEGUTOVÉ

Jako jiné manželky spisovatelů měla i Jane Vonnegutová, tehdejší Kurtova žena, na starosti nejen domácnost, ale brala na sebe i celou řadu jiných povinností, jejichž plnění od svých chotí literáti očekávali. Manželky tedy prováděly redakce a korektury, odesílaly rukopisy, zprostředkovávaly komunikaci mezi svými muži a jejich agenty, redaktory a nakladateli, byly jim domácími obchodními asistentkami a publicistkami a často také přepisovaly rukopisy. Kurt se vždy pyšnil tím, že na rozdíl od jiných spisovatelů-manželů po Jane nikdy nechtěl, aby mu něco přepisovala. Stal se tak v podstatě jedním z průkopníků, kteří ženy od podobných údělů osvobozovali.

SMLOUVA mezi KURTEM VONNEGUTEM JR. a JANE C.
VONNEGUTOVOU, účinná od neděle 26. ledna 1947

Já, Kurt Vonnegut jr., se tímto zavazuji k plnění níže uvedených závazků:

- I. Pod podmínkou, že mi má žena nebude skákat do řeči, nebude mě sekýrovat ani jinak vyrušovat, slibuji, že jednou týdně, v den a hodinu dle mého vlastního uvážení, vydrhnu podlahu v kuchyni a v koupelně. Nadto slibuji, že uvedené vykonám poctivě a důkladně, což podle mé ženy znamená, že vytřu i *pod* vanou, *za* záchodem, *pod* dřezem, *pod* mrazničkou a *v* rozích. Jakékoli předměty, s nimiž je možné hýbat a jež se v danou chvíli budou na povrchu výše zmíněných podlah nacházet, zvednu a přemístím jinam, abych mohl vytřít nejen kolem nich, nýbrž i pod nimi. Dále se při vykonávání těchto úkolů zdržím poznámek typu „kurva“, „do prdele práce“ a podobných vulgarit, protože takové výrazy se nedají poslouchat, když se přece neděje nic strašného, jen je potřeba splnit *Povinnost*. *Pokud podmínky této smlouvy nedodržím*, bude mít má žena plné právo mě sekýrovat, skákat mi do řeči a jinak mě vyrušovat, dokud podlahy konečně nevydrhnu – *at' už budu v tu chvíli jakkoli zaneprázdněn*.
- II. Dále se zavazuji k tomu, že budu plnit tyto povinnosti:

- a. oblečení si budu věšet do skříně a boty uklízet do botníku, pokud je nebudu mít zrovna na sobě;
- b. do domu nebudu zbytečně zanášet bláto a jiné nečistoty jen proto, že si na rohožce před vchodem zapomenou očistit boty, či že se nepřezuju z pantoflů, když jdu vynést odpadky apod.;
- c. prázdné krabičky od zápalek a cigaret, kartony na vyztužení límce u nově zakoupené košile aj. budu vyhazovat do koše a nenechám je povalovat po zemi či na kusech nábytku;
- d. holicí potřeby uklidím po každém holení zpět do skříňky s hygienou;
- e. pokud po mě zůstane po obvodu vany nános špíny, vydrhnu jej čistícím prostředkem Swift's Cleanser a kartáčem, nikoli svou žínkou;
- f. v souladu s dohodou, podle níž má žena posbírání špinavé prádlo, umístí je do pytle na špinavé prádlo a tento pytel zanechá na viditelném místě na chodbě, odnesu zmíněné prádlo do čistírny do tří dnů od chvíle, kdy se objevilo na chodbě. Čisté prádlo přinesu zpět z čistírny do dvou týdnů od chvíle, kdy jsem je, špinavé, odnesl;
- g. při kouření vynaložím veškerou snahu, aby se popelník, jež právě používám, nikdy nenacházel na šikmém, prohýbajícím se či jinak nerovném povrchu, jehož stabilitu naruší sebemenší pohyb. Pod výše uvedené povrchy spadají vratké štosy knih navršené na okraji křesla, dále opěradla křesel, která opěradly disponují, a má kolena;
- h. dokouřené cigarety nebudu zamačkávat o stěny červeného koženého koše na odpadky ani gravírovaného koženého koše, jež mi k Vánocům 1945 má milující žena vyrobila. Do zmíněných košů dále nebudu sypat cigaretový popel, jelikož takovéto počínání silně narušuje jejich krásu a poslání;
- i. v případě, že mě má žena o něco požádá – tato žádost nemůže být než rozumná a automaticky spadá do

manželova pole působnosti (tj., pokud je jeho žena v jiném stavu) – vyhovím této žádosti do tří dnů od jejího vznesení. Rozumí se, že se *během těchto tří dnů* má žena daného tématu nedotknout jinak než slovy díky. Pokud žádosti ani po uplynutí třídenní lhůty nevyhovím, bude mě má žena právem moci sekýrovat, skákat mi do řeči a jinak mě vyrušovat, dokud neudělám, o co jsem byl požádán;

- j. výše uvedená třídenní lhůta se netýká odpadků, které by – to ví přeci každý trouba – na vynesení raději neměly čekat tak dlouho. Odpadky vynesu nejdéle *tři hodiny* poté, co mě na potřebu tohoto úkonu má žena upozorní. Nicméně by bylo pěkné, kdybych odpadky vynesl z vlastní iniciativy, když si sám všimnu, že je toho zapotřebí, a ulehčil tak své ženě od jí lehce nepříjemné povinnosti na věc poukazovat;
- k. má se za to, že pokud tyto závazky shledám nerozumnými či příliš svazujícími, podniknu kroky ke změně jejich znění protinávrrhy předneseným v souladu s Ústavou a zdvořile projednanými a neukončím nezákonně své závazky přívalem nadávek či něčím podobným a následně trvalým zanedbáváním výše uvedených povinností;
- l. smluvní podmínky jsou závazné až do narození našeho dítěte (bude upřesněno lékařem), kdy bude má žena opět schopna vykonávat své obvyklé povinnosti, včetně namáhavějších aktivit, k nimž momentálně není způsobilá.

3 Komentář k překladu

3.1 Profil cílového textu

Překladatel by měl mít stanovené zadání překladu, ještě než svou práci započne. V případě bakalářského překladu se pracuje s tzv. zadáním fiktivním. Při překladu úryvku, jako je tento, by bylo vhodné uvážit, zda by text mohl být vydán i samostatně či pouze jako součást celé publikace. Jelikož se jedná o překlad úvodu k celé publikaci a dvou dopisů (dopisu a smlouvy), přičemž autor úvodu není totožný s autorem dopisů, není pravděpodobné, že by takto hybridní a neúplný text mohl v nějakém médiu vyjít samostatně. Naopak dopisy samy by mohly být otištěny například v nějakém literárním časopise (Literární noviny), časopise zaměřeném – mimo jiné – na kulturu (Respekt, A2) či v některé z novinových příloh (kulturní příloha Lidových novin), a to například u příležitosti výročí narození či úmrtí Kurta Vonneguta.

Překlad osobní korespondence Kurta Vonneguta jako celku by pak mohl vyjít v životopisné edici některého z českých nakladatelství (Volvox Globator, Fragment, LEDA, Argo apod.). V češtině dosud žádné z Vonnegutových dopisů vydány nebyly, v angličtině je tato sbírka, vydaná poprvé v roce 2012, první svého druhu. Česky nevyšel ani životopis autora v klasičtější formě; k takovému žánru má nejbliže jeho autobiografická koláž *Květná neděle* (česky poprvé v roce 2004). V angličtině existuje Vonnegutových životopisů a autobiografií hned několik: *And So It Goes: Kurt Vonnegut: A Life*, *Kurt Vonnegut: The Last Interview: And Other Conversations* atd. Do češtiny byly přeloženy sbírky esejí a jiných textů *A Man Without a Country* (*Muž bez vlasti*) a *Fates Worse Than Death* (*Osudy horší než smrt*). Český autor Petr Zelenka poskládal z Vonnegutových tezí knihu *Nové náboženství Kurta Vonneguta*.

Osobní korespondence osobností nemá v České republice příliš silnou tradici. V letech 2003–2007 vycházela čtyřdílná sbírka dopisů Boženy Němcové, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK k vydání momentálně připravuje dopisy Karla Havlíčka Borovského, do češtiny byla přeložena například korespondence J. A. Rimbauda, A. S. Puškina a A. de Saint-Exupéryho, z obecného hlediska se však osobní korespondence neřadí mezi knihy na českém trhu žádané.

Hypotetickým cílovým příjemcem překladu je čtenář knih Kurta Vonneguta, jehož zájem přerostl „pouhou“ fikci, již autor za svého života tvořil, a zaměřil se na jeho život, myšlenky, názory a pohnutky. Takový čtenář by se dal nazvat čtenářem zapáleným. Jelikož v cílové, tedy české, kultuře je skupina hypotetických recipientů překládaného textu nepoměrně menší než v kultuře výchozí, americké (jejímž příslušníkem byl i Vonnegut), bylo by ještě před vytvořením překladu potřeba uvážit, zda by se převod do českého jazyka vůbec vyplatil. Na tento nepoměr překladatele upozorňuje již apozice v první větě úvodu („[...] a writer whose influence is still widely felt throughout the world [...]“), kterou by český – ani zapálený – čtenář nemusel na rozdíl od toho amerického přijmout jako samozřejmost.

Ke svému bakalářskému překladu jsem přistupovala tak, jako bych měla postupně přeložit celou publikaci. Fiktivním zadáním mi bylo přiblížit osobnost Kurta Vonneguta českým čtenářům, přičemž mnou do češtiny převedený úryvek by byl součástí kompletně přeložené sbírky dopisů, jež by vyšla v některém z českých nakladatelství.

3.2 Představení výchozího textu

Dlouholetý přítel Kurta Vonneguta, spisovatel a publicista Dan Wakefield v roce 2012 vydal výběr z Vonnegutovy osobní korespondence: dopisy jednotlivým rodinným příslušníkům, přátelům, bývalým spolužákům, nakladatelům, kolegům spisovatelům a mnoha dalším. Dopisy ilustrují období autorova života od 40. let 20. století až do počátku 21. století. Dopisy jsou uspořádány chronologicky, v kapitolách podle jednotlivých časových úseků: 40. léta, 50., 60., 70., 80., 90. léta a období po roce 2000. V každé kapitole Wakefield dané období Vonnegutova života na několika stránkách představuje a celou sbírku zahajuje úvod či předmluva, v níž Wakefield hovoří o svém přátelství se slavným autorem, o jeho předcích, školních letech, úspěších, životních i kariérních nástrahách. Vlastním obsahem knihy jsou pak desítky dopisů, jež Vonnegut za svůj život napsal.

K bakalářskému překladu jsem si vybrala předmluvu Dana Wakefielda a dva texty psané Kurtem Vonnegutem: smlouvu mezi ním a jeho ženou z roku

1947 a dopis, jež napsal své rodině po skončení druhé světové války. Na následujících stránkách budu analyzovat výhradně tyto tři texty.

3.3 Překladatelská analýza

V této kapitole se pokusím o překladatelskou analýzu podle modelu Christiane Nordové³, zaměřím se však pouze na některé, pro vybraný text podstatné faktory. Vnitrotextové faktory (presupozice, téma, obsah textu, výstavbu textu, neverbální a mimojazykové prvky, lexikum a strukturu vět) budu analyzovat v rámci stylistického rozboru v kapitole 3.4. Vždy budu analyzovat zvlášť text předmluvy a zvlášť text smlouvy a dopisu: uvedu tedy nejprve vnětextové faktory předmluvy v jedné podkapitole, v další vnětextové faktory smlouvy a dopisu, poté z hlediska stylistiky rozeberu text předmluvy a až následně text smlouvy a dopisu.

3.3.1 Vnětextové faktory: předmluva

Autorem a zároveň **vysilatelem** textu předmluvy je spisovatel, novinář, scénárista a dlouholetý přítel Kurta Vonneguta, Dan Wakefield. Napsal například romány *Going All the Way*, *Starting Over*, populárně-naučné knihy *Returning: A Spiritual Journey*, *Expect a Miracle* a další. Do češtiny bylo přeloženo jen dílo zde uvedené jako poslední, které vyšlo pod českým názvem *Očekávejte zázrak: zázračné věci, jež se staly obyčejným lidem*. V cílové kultuře tedy nelze autora považovat za příliš známého. Wakefield se narodil roku 1932 ve městě Indianapolis v Indianě (vyrůstal ve stejném městě jako Kurt Vonnegut, který byl však o deset let starší). Vystudoval anglický jazyk a literaturu na vysoké škole Columbia College, na mnohých vysokých školách po celé Americe přednášel například tvůrčí psaní, napsal několik knih s duchovní tematikou a na toto téma také vede workshopy ve vzdělávacích centrech pro dospělé, v kostelích a synagogách.

Záměrem autora je informovat čtenáře o životě slavného autora a o jejich přátelském vztahu. V souladu s terminologií Jakobsonových komunikačních funkcí by se tedy dal označit jako referenční a expresivní⁴.

Příjemcem textu je, jak jsem zmínila již v kapitole 3.1, čtenář knih Kurta Vonneguta, kterého autor zaujal natolik, že by si chtěl zjistit více o jeho osobním

³ NORD, Christiane: *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. s. 35-140.

⁴ JAKOBSON, Roman: *Lingvistika a poetika*. In *Poetická funkce*. s. 74–105.

životě a názorech. Takovýchto vášnivých čtenářů lze ve výchozí americké kultuře nalézt dostatečné množství na to, aby bylo možné Vonneguta nazvat jednou z nejvlivnějších a nejpopulárnějších osobností druhé poloviny dvacátého a počátku jednadvacátého století. Nastává zde ovšem problém vzhledem ke kultuře cílové: Vonnegut začal psát beletrii v 50. letech, do světa prorazil v roce 1969 bestsellerem *Jatka č. 5* a jeho nejplodnějším obdobím byla léta 60.–90. Toto období bylo pro překlad západních autorů v české literatuře velmi nepříznivé: *Jatka č. 5* vyšla česky poprvé v roce 1973 (tedy se čtyřletým zpožděním) v překladu Jaroslava Kořána, Vonnegutova českého „dvorního“ překladatele, *Kolíbka* vyšla roku 1976 se třináctiletým zpožděním, *Mechanické piano* se sedmnáctiletým zpožděním v roce 1979. Dodnes nebylo do češtiny přeloženo celé jeho dílo a ze všech jeho životopisů máme k dispozici pouhý zlomek. V české kultuře nemá Vonnegut ani zdaleka tak hluboce zakořeněnou tradici jako v kultuře americké, jeho díla se v České republice neřadí do literárního kánonu, na středních školách vyučuje pouze výjimečně. Mezi příslušníky cílové kultury se bude příjemce textu hledat obtížněji. Další překážku převodu textu do cílové kultury tvoří nemalé množství reálií vázaných na výchozí kulturu (především americké školství). O tom ale podrobněji v kapitole 3.6.1.1.

Místem komunikace jsou na obecné rovině již výše zmíněné Spojené státy americké: kniha byla vydána v New Yorku, její autor Dan Wakefield nyní žije pravděpodobně v Jižní Karolíně. Sbírkou byla poprvé vydána v roce 2012, podruhé roku 2014.

V textu převládá **funkce** referenční (autor se snaží čtenáři předat informace o Vonnegutově životě), expresivní (hovoří také o svém vztahu k autorovi, o vlastních zážitcích a názorech) a poetická (ta především v místech, kde jsou citována některá z Vonnegutových děl).

3.3.2 Vnětextové faktory: smlouva, dopis

Při popisu vnětextového faktoru autora Kurta Vonneguta jsem vycházela z vlastních poznatků, jež jsem získala za léta zájmu o jeho dílo, dále pak z vědomostí, které jsem si osvojila na hodinách předmětu Analýza literárního textu II PhDr. Evy Kalivodové, Ph.D., a nakonec z publikace *Nové náboženství Kurta Vonneguta* Petra Zelenky⁵.

⁵ ZELENKA, Petr. *Nové náboženství Kurta Vonneguta*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1992. 163 s.

Autorem a vysílatelem smlouvy a dopisu je autor Kurt Vonnegut, který se narodil roku 1922 v Indianapolisu v americkém státě Indiana. Psal romány a eseje, je známý svým specifickým černým humorem, ironickým nadhledem, nemilosrdným satirizováním, otevřenou kritikou společnosti, jednoduchým stylem psaní a také tím, že některé ze svých knih i sám ilustroval. Bojoval ve druhé světové válce, byl však zarytým pacifistou – napsal protiválečný román *Jatka č. 5* –, byl ateista – odmítal božskou podstatu Ježíše, ale hluboce ho obdivoval a bůh se v jeho textech objevuje nezřídka. Přežil bombardování Drážďan v podzemní části jatek, viděl zkázu a utrpení a vrátil se s nezhojitelnou ranou v srdci i v psychice. Válka jej hluboce poznamenala a ovlivnila jeho pohled na svět. Často je – podle všeho mylně – řazen mezi autory science-fiction neboli spekulativní fikce, jejíž prostředky (mimozemské bytosti, následky neopatrného přístupu k hypermoderní technologii, daleká budoucnost a cestování časem, dehumanizace lidstva) sice využívá, ovšem pouze jako nástroj k vystižení podstaty lidských problémů. Pokud by měl být označen nějakou „nálepkou“, pak by to byla nejspíše postmoderna. Zabýval se nejrůznějšími morálními, politickými a společenskými otázkami, kreativně pracoval s rovinami času a vyprávění, vypravěčskou perspektivou čili fokalizací (často využíval více než jednoho vypravěče). Jeho styl je jednoduchý, uštěpačný, ale nevtíravý, implicitní, nikoli však přetížený metaforami. Celé jeho dílo je protkáno autobiografickými elementy, z textů jsou – více či méně – jasně čitelné jeho názory a postoje. Vonnegutova osobnost je v jeho textech silně přítomna – nejednou se uchyluje k principu „deus ex machina“. Psal zejména romány, povídky a eseje; do češtiny byly přeloženy například knihy *Player Piano (Mechanické piano)*, *The Sirens of Titan (Sirény z Titanu)*, *Breakfast of Champions (Snídaně šampionů)*, sbírky povídek *Welcome to the Monkeyhouse (Vítejte v opičárně)*, *Look at the Birdie (Vyletí ptáček)* a životopisná koláž *Palm Sunday (Květná neděle)*. Amatérsky přeložen (uveřejněn pouze na internetovém blogu) byl dopis, jež jsem si ke svému bakalářskému překladu zvolila (k tomu podrobněji v kapitole 3.6.6).

Kurt Vonnegut se oženil se svou láskou ze střední školy, později se rozvedl a vzal si fotografku Jill Krementzovou. Vychoval sedm dětí, z toho čtyři byli jeho vlastní, tři adoptoval. Studoval na pěti univerzitách (strojní inženýrství, biochemii a později antropologii), pracoval jako policejní zpravodaj, publicista a novinář a nakonec jako nezávislý spisovatel. Jeho předci byli němečtí přistěhovalci,

Vonnegut sám však německy téměř neuměl. Z rodného Indianapolisu se přestěhoval do New Yorku a odtud na Cape Cod v Massachusetts. Nakonec se opět vrátil do New Yorku, kde v roce 2007 v 84 letech zemřel.

Záměrem autora bylo v případě smlouvy pobavit svou drahou polovičku a nejspíše také odlehčit vypjatou situaci v domácnosti mladých manželů – umělce a těhotné ženy. Smlouva však měla i praktický rozměr: jejím prostřednictvím se Vonnegut zavazoval k plnění všemožných povinností po dobu určitou – po dobu trvání Janina těhotenství. Dokument byl zavazující i pro druhou stranu, Jane Marii Vonnegutovou. Bylo by tedy záhodno mluvit o **funkci** referenční, apelové, expresivní, estetické. V případě dopisu bylo **záměrem** pisatele informovat rodinu o svém momentálním stavu a znovu navázat minimálně půl roku přerušenu komunikaci. Převažuje zde **funkce** expresivní, estetická (dopis je psán stylem pozdějšího Vonnegutova mistrovského díla *Jatka č. 5*), referenční a fatická.

Příjemcem textu smlouvy je autorova první žena Jane Marie Vonnegutová, rozená Coxová. V době, kdy byla smlouva sepsána, byla Jane těhotná a nemohla tak vykonávat některé ze svých „povinností“ manželky spisovatele, což bylo zároveň podnětem k vytvoření smlouvy. **Příjemcem** dopisu jsou Kurtovi příbuzní, blíže nespécifikovaní (dopis byl adresován „Kurtu Vonnegutovi sr. a rodině“) – čemuž odpovídá i obecného oslovení „milí lidé“. Oba texty jsou osobního, soukromého charakteru, objevují se v nich tedy narážky na věci spadající do společného povědomí, jež autor s příjemcem sdílí.

Dopisy posílal Vonnegut z různých míst, od svého rodného Indianapolisu přes Chicago až po New York. U smlouvy není **místo** napsání uvedeno, ale pravděpodobně vznikla v Chicagu, kde manželský pár v roce 1947 bydlel. Dopis, který posílal rodině po skončení druhé světové války, 29. května 1945, napsal v repatriačním táboře pro válečné zajatce ve francouzském městě Le Havre.

3.4 Funkční a stylistický rozbor originálu

3.4.1 Předmluva

Z šesti komunikačních funkcí podle Romana Jakobsona⁶ (referenční, emotivní neboli expresivní, konativní neboli apelová, fatická, metajazyková a poetická

⁶ JAKOBSON, Roman: *Lingvistika a poetika*. In *Poetická funkce*. s. 74–105.

neboli – v terminologii Jana Mukařovského⁷ – estetická) v textu předmluvy dominuje funkce referenční a expresivní, v druhé řadě pak ještě funkce estetická.

Nejprve zde uvedu, jak se v textu uplatňuje funkce referenční. Autor čtenáře informuje o životě a díle Kurta Vonneguta a za cíl si klade vystihnout podstatu jeho životního postoje, a tedy i jádro autorova celoživotního díla. Začíná od kořenů a počátky Vonnegutova jedinečného světonázoru hledá u jeho předků. Sleduje, jak se jeho pohled na svět formoval v dětství a dále vyvíjel během školních let – zvláštní význam přikládá (jak Wakefield, tak Vonnegut) především době středoškolského studia. V kostce se mu daří postihnout celý autorův život, podrobněji se mu věnuje po desetiletích v jednotlivých kapitolách.

Jak jsem již několikrát zmínila, Wakefield se s Vonnegutem dlouhá léta přátelil – o to více v textu uplatňuje své vlastní stanovisko, čímž se projevuje funkce expresivní. Ukazuje velkého spisovatele v trochu jiném, intimnějším světle – jeho povahu ilustruje na společných zážitcích, hojně cituje jeho díla (*Květná neděle*, *Kolíbka*, *Hokus pokus*, *Jatka č. 5*, *Časotřesení*, *Muž bez vlasti*) a různé proslovy. Z každého slova vyzařuje upřímný obdiv, jež k němu autor cítil. Wakefield často vyjadřuje vlastní postoj k probíranému tématu a jeho subjekt stojí nejednou v popředí – v textu se tedy silně uplatňuje výpovědní subjektivita⁸.

Autor předmluvy sám také píše beletrii a ani tento text není pouhým výčtem informací, nýbrž je z něj patrné Wakefieldovo slovesné umění. Silně přítomna je tedy i funkce estetická. Nadto často cituje nejen svůj „objekt zájmu“ (nejvíce jeho literární texty, dále veřejné proslovy, rozhovory a osobní konverzaci), ale i jeho recenzenty a přátele, čímž dochází k mísení různých stylů. Na důležitou roli estetické funkce poukazují rozličné stylistické prostředky, kterých bylo v textu užito – například aliterace, paralelismus, metafory apod.

Text nepřísluší pouze k jednomu funkčnímu stylu – lze zde mluvit o stylu hybridním. Převažuje styl odborněpopularizační, v textu se ale vyskytují i znaky stylu úvahového a uměleckého⁹. Odborněpopularizačnímu neboli populárně

⁷ MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty*. Praha: Fr. Borový, 1936.

⁸ URBANOVÁ, Ludmila. *Stylistika anglického jazyka*. Vyd. 1. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008, s. 68.

⁹ KARLÍK, Petr a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 725.

naučnému¹⁰ stylistickému řazení odpovídá hovorový, méně formální ráz textu (neutrální až neformální lexikum, stažené tvary sloves, hojnost vsuvek atd.). Umělecký styl zastupují citace z Vonnegutových literárních děl a text je protkán úvahami nad různými morálními otázkami.

Z hlediska makrostruktury je text předmluvy členěn na různě dlouhé tematické úseky (se společným hypertématem) oddělené symbolem tří teček na samostatném řádku. Dále už je text dělen pouze do odstavců. Text plyne zpravidla lineárně: autor začíná krátkým uvedením do tématu, poté se zaměřuje na Vonnegutovy předky a kořeny, školní léta atd. a končí jeho úmrtím. Protože se ale jedná pouze o úvod, nejsou v něm jednotlivé úseky spisovatelova života rozebrány dopodrobna – k tomu slouží samostatné kapitoly. V průběhu textu se zdá být patrné, že autor některé myšlenky spojoval podle asociací.

Z mikrostrukturního hlediska je možné zkoumat například délku vět, jejich strukturu a tematicko-rematické navazování. Převažují věty dlouhé a rozvíjené vedlejšími větami, časté jsou obsáhlé výčty a parenteze, které v některých případech nesou důraz, místo aby šlo o doplňující informace. Samostatnou kategorií v tomto textu tvoří uvozovací věty – jak už jsem zmínila, autor často cituje a z hlediska formy k tomu využívá převážně přímou řeč, jež zde vyžaduje uvedení. V takových případech mnohdy dochází k plynulému přechodu z *er*-formy do *ich*-formy: *His parents raised him “without acquainting me with the language [...].”* Celé této problematice – včetně aktuálního členění větného – se dotknu více v rámci překladatelských problémů v kapitole 3.6.3.

Mimojazykové neboli suprasegmentální prvky jsou – protože se jedná o komunikaci psanou – zastoupeny grafickou stránkou textu. K naznačení vlastních názvů (především knih a různých periodik, názvů v němčině) užívá autor kurzívy, jíž také některá slova zdůrazňuje. Citace vyděluje (americkými dvojitými) uvozovkami, ve výčtech odděluje jednotlivé položky středníky. Místo pomlčky používá autor dlouhou pomlčku (pro vydělení apozic či parentezí). Vynechané pasáže v citacích značí třemi tečkami. K žádným neobvyklým prostředkům se neuchyluje.

Lexikum předmluvy se pohybuje na ose neutrálnost – hovorovost, celkový styl přechází mezi póly formálnost – neformálnost. Formálnější slovní zásobou

¹⁰ ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M. a MINÁŘOVÁ, E.: Současná stylistika. Praha: Lidové noviny 2008, s. 224.

(*rhetorical potential, moral stimulation*) a větší syntaktickou sevřeností (*often getting a rich comic or dramatic effect by isolating a single sentence*) se vyznačují citáty z literárně-kritických děl Roberta Scholese. Naopak v mluvené komunikaci zde citované – ale nejen v ní – se mnohdy objevují neformální výrazy (*stuck-up, monkey business, gangly kind of kid, baloney, jokey, surefire crowd-pleaser*). V citacích se lze dále setkat se slangem (*Dutch* jako slangové označení německého jazyka) a zastaralým výrazivem (*wag* jako šprýmař). Dalším znakem neformálnosti je velké množství frázových sloves.

Důležitým stylistickým prostředkem je v textu opakování a paralelismus (syntaktický i gramatický). Oba tyto prostředky dokážou vytvořit vyšší významový celek, stupňovat význam a mají gradující tendenci: *not the many editors and publishers [...] not the anthropology department [...] not the Guggenheim Foundation [...] not the doubting relatives [...] not his Cape Cod neighbours [...] not the school boards [...] not the academic critics [...] not the backbiting reviewers [...] not the bureaucrats [...] not the right-wing Christian religious groups [...]*. Opakováním stejných slov (*jocks*) i po několika stránkách se zvyšuje koheze textu. Slova se vyskytují často ve dvojicích (*love and hate, fear and folly, simplicity and ordinariness*) a objevují se i triády (v následujícím případě je triáda navíc tvořena dvojicemi): *Schenectady and Indianapolis, Dresden and Cape Cod, the Galápagos Islands and West Virginia*. Například v krátké frázi *Winners will win* se uplatňují hned dvě figury: aliterace a paronomázie (hromadění slov odvozených od stejného kmene či slov podobně znějících). Aliterace se, v některých případech možná neúmyslně, objevuje častěji: *lavish lifestyle, fear and folly, misconstrued and maligned his work* atd. Autor mnohdy sahá po idiomatičtém a obrazném vyjadřování: *he had reached Mount Olympus; the pinnacle of high school popularity; silly jokes that came out of the blue; he was off and running; to point out that the emperor had no clothes, that there was an elephant in the room that everyone else was pretending not to notice*.

Jelikož předmluvu autor pojal jako víceméně chronologické vyprávění, převládá v textu minulý čas. O Vonnegutově stylu psaní však Wakefield píše v čase přítomném, v tzv. gnómickém přítomném, který se používá výhradně pro mimočasové děje. Linearita textu je v těchto několika bodech porušena.

Citované úryvky z Vonnegutových knih a jiných textů se vyznačují vlastním specifickým stylem: věty jsou povětšinou krátké, vyjadřování strohé (*I liked what we sold. It was honest and practical.*), ale vtipné a vynalézavé (*Winners will win.*). Základní figurou Vonnegutových textů, k níž se často přidružuje černý humor a nadsázka, je ironie. Na ironii je založen například titul memoárů jeho syna Marka Vonneguta, kterému byla diagnostikována schizofrenie: *Just Like Someone Without Mental Illness Only More So*. Ukázkou černého humoru je například na kontrastu vystavěná věta z *Květné neděle*: „*They volunteered to make me ignorant and rootless as proof of their patriotism.*“ Nadsázka a metafora se uplatňuje například zde: [...] *since so many serious critics mistake the drawer for a urinal*. Na nečekané pointě stojí vtip: *Being merciful, it seems to me, is the only good idea we have received so far. Perhaps we will get another good idea by and by – and then we will have two good ideas*. Další ukázkou vtipu, tentokrát nikoli z Vonnegutova pera, je například apozice *the seven-minute mile – a time I imagined a well-conditioned grandmother might have equaled*.

V souvislosti s německými kořeny Vonnegutových (a vzhledem k tomu, že Němci představují nejpočetnější přistěhovaleckou skupinu v Indianě) se v textu objevují apelativa a toponyma či chrématonyma v originálním německém znění: *Das Deutsche Haus, kartoffel, Turngemeinde* atd. Přejatému slovu *façade* autor ponechal původní francouzské *c* se spodním háčkem neboli cedillou a slovní hříčka *upholsterer – down-polsterer* je utvořena pomocí německého pojmenování čalouníka (*Polsterer*). Této problematice se budu více věnovat v kapitole 3.6.3.

Autor textu je Američan, o čemž svědčí znaky americké angličtiny jako *neighbors, Hoosier, mustache, rancor* a samozřejmě četné americké reálie, kterým se budu věnovat v kapitole 3.6.1.

3.4.2 Smlouva, dopis

Před každým dopisem (smlouvu nevyjímaje) je kurzívou napsané krátké uvedení, jež čtenáře seznamuje s kontextem vzniku textu. V případě smlouvy obecně popisuje situaci v tehdejších domácnostech spisovatelů a srovnává ji se situací u Vonnegutových. Úvod dopisu informuje o jeho prvním veřejném čtení a styl a obsah dopisu dává do souvislostí s protiválečným románem *Jatka č. 5*, čímž důležitost listu podtrhuje.

Textu smlouvy dominuje funkce referenční, apelová, expresivní a estetická. Referenční funkci nesou informace o činnostech, jež se Vonnegut zavazuje splnit. Apelovost v sobě nese samotná podstata podobných administrativních dokumentů, které své účastníky zavazují k plnění smluvených povinností. Autor je v textu silně přítomen, píše v ich-formě, ze svého vlastního pohledu, uvádí seznam činností, které slibuje vykonat, pokud se i jeho žena zaváže spolupracovat (tímto způsobem se projevuje funkce expresivní). Jazyk smlouvy však není strohý a úřední, text je ve svém jádru především humorný a stylizovaný, v čemž lze spatřovat funkci estetickou. Koliduje zde styl administrativní se stylem uměleckým, čímž vzniká jedinečný slohový útvar. Z formálního hlediska se jedná o smlouvu – text se jí podobá z grafického hlediska i má některé formulační náležitosti, například: *The terms of this contract are understood to be binding up until that time after the arrival of our child (to be specified by the doctor) [...]*.

Dominantními funkcemi dopisu jsou funkce expresivní, estetická, referenční a případně ještě fatická. Dopis byl napsán v první osobě, jejíž zážitky a myšlenky tvoří jeho hlavní obsah. Expresivní funkce nejsilněji rezonuje ve frázích *but not me* a *but I didn't*. Styl, jakým byl dopis napsán, nese rysy autorského slohu všech Vonnegutových pozdějších literárních děl – především *Jatek č. 5* – která se vyznačují intenzivní přítomností autora v textu. V dopise autor informuje své příjemce stručně o tom, co za uběhlý půlrok prožil. Kontaktovost dopisu (tj. funkce fatická) spočívá v prostém faktu, že list znovu navazuje komunikaci mezi odesilatelem a příjemcem, již na půl roku přerušila druhá světová válka. Dopis se svou formou řadí k funkčnímu stylu epistolárnímu soukromému, vyznačuje se ale i rysy stylu uměleckého.

Smlouva se dělí do dvou větších sekcí označených římskými číslicemi I. a II. Sekce II. dále sestává z dvanácti podsekcí, bodů a.–l. Sekce I. se skládá ze čtyř samostatných vět a celá se týká vytírání podlahy, jež tak získává povahu ústředního a nejzávažnějšího úkolu ve smlouvě obsaženého. Sekce II. má formu výčtu: jednotlivé body začínají velkým písmenem a končí středníkem. Jedná se o výčet povinností, které Vonnegut slibuje vykonávat, a uvádí podmínky, za nichž budou moci být splněny. Každý bod se skládá z jedné věty, často dlouhé a velmi obsáhlé, do menších, srozumitelnějších celků rozdělené středníky. Jednotlivé body jsou často složeny z dalších, dílčích výčtů. Text je kondenzován

prostřednictvím participií, gerundií, infinitivů a polovětných konstrukcí. V mnoha případech se patrně jedná o parafrázi nějakého výroku Jane Vonnegutové, ačkoli to nikde není explicitně řečeno. Z mimojazykových prostředků využívá Vonnegut kurzívu, která zde má funkci zdůrazňovací, z interpunkce pak uvozovky pro citace, ve výčtech středníky a nakonec velká písmena, která v jednom případě určitým způsobem personifikují či přinejmenším zdůrazňují slovo *Necessity*, v případě druhém slouží k odlišení rozdílných významů: *laundry* (prádlo) a *Laundry* (čistírna). Celkovou grafickou podobou smlouvy jsem zmínila již výše.

Dopis disponuje základními parametry korespondence, především co se formy týče. Na jeho začátku je obligátní oslovení, na konci závěrečná formule a podpis. Většina obsahu – vyjma úvodu a závěru – listu má formu vyprávění: Vonnegut svou rodinu informuje o tom, co se mu za poslední půlrok, kdy o něm jeho příbuzní neměli žádné zprávy, přihodilo. V době napsání bylo autorovi dvacet dva let, v té době mu ještě nevyšel žádný literární text a možná ještě ani žádný nenapsal (první povídka, *Zpráva o Barnhousově efektu*, byla otištěna v roce 1950 a první román, *Mechanické piano*, v roce 1951). Jeho osobitý styl se tehdy teprve utvářel a v dopise jsou patrné jeho zárodky.

Lexikum smlouvy se pohybuje mezi odbornou terminologií a vulgárním výrazivem. Pod právní termíny spadají výrazy a celé fráze jako *hereunder*, *hereby*, *effective as of* a *It is understood that, should I find these commitments in any way unreasonable or too binding upon my freedom, I will take steps to amend them by counter-proposals, constitutionally presented and politely discussed, instead of unlawfully terminating my obligations [...]*. Do právního diskurzu spadá také zde uplatněný druh užití modálního *shall* (*my wife shall be completely justified*) a formální zdvořilostní slovosled ve větě „[...] should I find these commitments [...], I will take steps [...]“. Naopak vulgární vyjadřování zastupují tyto dva výrazy: *goddamn sonofabitch* a *shit*. Jednotícím principem je odborná slovní zásoba, ustálené vyjadřovací formule, zdánlivá formálnost a syntaktická sevřenost slohu. Principem tuto jednotu rozrušující jsou zmíněné vulgarismy, méně formální výrazy jako *nag* a *heckle*, vsuvky typu *as any fool knows* a celkový humorný a ironický podtón. Komičnost se skrývá například ve využití kurzívy v sekci I.: „[...] I will get *under* the bathtub, *behind* the toilet, *under* the sink, *under* the icebox, *into* the corners [...]“. Dále v plynulém přechodu k parafrázování Jane Vonnegutové: „It would be nice, however, if, upon

observing the need for disposal with my own two eyes, I should perform this particular task upon my own initiative [...].“ Ironii lze spatřovat například ve větě: „[...] as such practise noticeably impairs the beauty, and the ultimate practicability of said waste-baskets.“ A například ve větě „[...] I will take steps to amend them by counter-proposals, constitutionally presented and politely discussed, instead of unlawfully terminating my obligations [...].“ se uplatňuje nadsázka.

Lexikum dopisu je převážně neformální s občasnými termíny či profesionalismy z oblasti vojenství. Termíny lze nazvat slova či spojení slov jako *missing in action*, *Presidential Citation*, *Non-commissioned Officers*, *Private*, *furlough*, *prisoner of war* apod., profesionalismem pak například zkrácené *the 106th* ve smyslu 106. pěší divize. Neformální tón promluvy podtrhují výrazy jako *well* na začátku věty, vsuvky *I'm told* nebo *I think*, fráze *I'll be damned*, vynechaná předložka ve větě *we got a little water Christmas Day*, časté adverbium *about* ve významu přibližnosti a frázová slovesa. Také syntax je rozvolněná a emfáze autor dosahuje především parcelací či krátkými údernými větami (a vsuvkami): „But not me.“; „But I didn't.“ Atypické je oslovení *Dear people*, v dané situaci je však vhodné, jelikož je list adresován většímu počtu osob. Závěrečná formule se již z úzu nijak nevymyká. Vonnegutova jazyková a stylistická vynalézavost se uplatňuje například v sousloví *Seven Fanatical Panzer Divisions* a ve dvou triádami tvořených apozicích: *women, children, old men; dead from concussion, fire or suffocation*. Autor uplatňuje princip opakování („The Russians are crazy about Americans. The Russians picked us up in Dresden.“) a ironie („On that happy day [...]. Their planes [...] strafed and bombed us, killing fourteen, but not me.“; „I'm being wonderfully well fed and entertained.“); označení nacistů jako *the supermen* a vojinů jako *such minor beings*). Z literárních figur se objevuje třeba litotes („Bayonets aren't much good against tanks [...].“). V některých případech autor sahá po subjektivním slovosledu („For that much thank God.“). Používá jak zkratky, tak plné názvy, počty zapisuje někdy čísly a někdy slovně (v jednom případě (*sixty (60)*) využívá způsoby oba – dosahuje tak důrazu a pravděpodobně i ironického podtónu).

3.5 Metoda překlada

Při stanovení překladatelské metody jsem vycházela z provedené analýzy výchozího textu a z Levého dvojí normy v překlada¹¹. Jelikož jsem si vybrala text o třech svébytných částech, bylo potřeba přistupovat ke každé individuálně. Celkově jsem se při překlada snažila o významovou přesnost vzhledem k originálu, přičemž stejně podstatné bylo neoslabit funkci estetickou a zachovat silnou přítomnost autora v textu – řídila jsem se principem funkční ekvivalence. Zároveň jsem respektovala žánrově-stylistické normy cílového jazyka, čímž docházelo k četným posunům v různých jazykových oblastech (zmiňuji se o nich v kapitole 3.7).

Při převodu textu předmluvy, která podává informace o životě a díle Kurta Vonneguta, bylo důležité zachovat především funkci referenční a expresivní, jež se projevovala silnou subjektivností (text je psán v ich-formě).

Co se textu dopisu, smlouvy a také citací Vonnegutových děl v předmluvě týče, orientovala jsem se též především podle dominantních funkcí: v případě dopisu tedy podle funkce referenční, expresivní (dopis je osobní, je tudíž psán z pohledu autora), fatické a umělecké (ačkoli se jedná o korespondenci, jsou zde patrné zárodky Vonnegutova budoucího autorského stylu). V případě smlouvy bylo nejdůležitější zachovat formu právní listiny s drobnými prvky, které její oficiálnost rozrušují a způsobují humorný efekt. Citace děl v předmluvě jsem buď přebírala z již existujících překladů, nebo převáděla sama tak, aby nebyla narušena jejich osobitost a autentičnost, jíž se projevuje dominantní funkce expresivní a estetická.

Ve všech částech textu jsem se potýkala s různě náročnými a tematicky či stylisticky rozličnými překladatelskými problémy: spolu s řešeními je uvádím v následující kapitole.

3.6 Překladatelské problémy a jejich řešení

Problémy při překlada mnou vybraného úryvku (předmluvy, smlouvy i dopisu) je záhodno rozdělit – spíše než podle jazykových rovin – do určitých tematických okruhů: kulturní neekvivalence, citace z knih Kurta Vonneguta, stylistické a jiné problémy, grafická podoba textu, sporná místa v originále a analýza amatérského

¹¹ LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, s. 82.

překladu dopisu. Při uvádění ukázek budu pro originální text používat zkratku O, pro text překladu zkratku P.

Terminologii překladatelských tendencí čerpám z *Překladu a překládání* Dagmar Knittlové¹², která ve své publikaci uvádí sedm základních překladatelských postupů (**transkripce**, **kalk**, **substituce**, **transpozice**, **modulace**, **ekvivalence**, **adaptace**) podle Vinaye a Darbelneta. Transkripcí Knittlová rozumí přepis adaptovaný úzu cílového jazyka, kalkem doslovný překlad, substitucí nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, transpozicí nutné gramatické změny v důsledku odlišného jazykového systému (těm se věnuji v kapitole 3.7, a jelikož se jedná o v mnoha případech nevyhnutelný úkon, více zde transpozici neuvádím), modulací změna hlediska, ekvivalencí stylistických a strukturních prostředků odlišných od originálu a adaptací substituce situace popsané v originále jinou adekvátní situací (2010, s. 19).

3.6.1 Kulturní rozdíly

Kultura výchozího textu se v mnoha aspektech zásadně liší od kultury textu cílového a tyto rozdíly je potřeba určitým způsobem – pro každý případ specifickým – vyrovnat.

Ani do jedné z mnou vytvořených podkapitol nelze zařadit problém s převodem jmenné fráze “*Charles Atlas Bodybuilding Course*” – kulturista Charles Atlas není v ČR všeobecně známý, rozhodla jsem se tedy název kurzu rozvést na vnitřní vysvětlivku: *kurz kulturistiky podle populárního svalovce Charlese Atlase*.

3.6.1.1 Školství ve Spojených státech amerických

Americký vzdělávací systém se od toho českého liší v mnoha ohledech. V předmluvě k osobní korespondenci Kurta Vonneguta je stručně představen spisovatelův život, nejvíce prostoru je věnováno právě rokům na střední škole. V textu se objevuje mnoho narážek na různé školní instituce, studentské spolky atp. Nejčastějším problémem je, že autor tyto instituce zmiňuje pouze velmi obecně a z textu tak mnohdy není zřejmé, kterou z organizací má přesně na mysli. A jelikož jsou oba školní systémy velmi rozdílné, nedá se předpokládat, že by zvolený ekvivalent byl zcela přesný.

¹² KNITTLOVÁ, D. Překlad a překládání. Olomouc: Univerzita Palackého 2010, s. 19.

Několikrát jsou v textu zmíněny instituce jako *school board(s)*, *board of education*, *public-school boards* a *local school committee*. Po internetovém a korpusovém průzkumu a konzultaci s vedoucím své práce jsem pojem *school board* přeložila pomocí substitute jako *školská komise*, *board of education* jako *výbor pro školství* a *local school committee* pojmem *místní výbor pro vzdělávání*. Termín *public-school boards* jsem v českém překladu vypustila. Státní školy (*public schools*) patří do školních obvodů (*school districts*), jež řídí školské komise (*schools boards*, *boards of education*, *school committees*). Podle encyklopedie *Encyclopædia Britannica* má *school board* na starosti místní veřejné školy, kdežto *board of education* řídí „vzdělávací systém nebo jeho oddíl“¹³ (a především se jedná o komisi složenou z občanů, kteří řídí základní a střední veřejné školy ve státě, kraji nebo městě). Pojem *school committee* uvádí zmíněná encyklopedie jako synonymní se *school board*. Obvody nejsou vždy omezeny na jednotlivá města a mívají své vlastní učební osnovy. V textu předmluvy se několikrát objevuje zmínka o tom, že školská komise nebo výbor pro školství ve svých školách zakázal Vonnegutovy knihy:

O (s. XI): [...] *not the school boards that banned his books (and in one case burned them in a furnace) [...]*

P (s. 7): [...] *ani školskými komisemi, které jeho knihy zakazovaly (a v jednom případě dokonce pálily v peci) [...]*

Dalším problémem při překladu byly názvy středních škol a univerzit. Například v případě *Shortridge High School*, střední školy, již Kurt Vonnegut navštěvoval, bylo klíčové zjištění, že byla pojmenována podle Abrahama C. Shortridge. Do češtiny ji tedy převádím jako *Střední škola Abrahama C. Shortridge*. Dílčím problémem pak bylo vyřešit, jak název zkracovat – autor totiž často uvádí pouze jednoduše *Shortridge*. V překladu jsem zkracovala na *střední škola* nebo jen *střední*, v jednom případě *Shortridgova střední*. Běžně přijímanou záležitostí je v USA (v daném kontextu v oblasti primárního a sekundárního vzdělávání) rozdíl mezi tzv. *public schools*, tedy *státními školami*, a *private schools*, soukromými školami, kterých je v Americe – na rozdíl od ČR – velké množství. Na školy veřejné je přitom pohlíženo jako na instituce nižší úrovně. O uvedených

¹³ *Encyclopædia Britannica: Dictionary* [online]. ©2015 Encyclopaedia Britannica, Inc. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/dictionary/board%20of%20education>

soukromých školách jsem si tedy něco málo zjistila a jejich název doplnila odpovídajícími rozvitými apelativy: *pokroková základní škola Orchard School, dívčí škola Tudor Hall*. Překladatelským problémem pak bylo, zda v názvu školy 43. *Public School* zachovat přívlastek „státní“, či nikoliv – vzhledem k tomu, že to v českém úzu není obvyklé – nebo zda dokonce místo „státní“ použít „základní“, a přizpůsobit tak název plně úzu českému. Nakonec jsem zvolila 43. *státní škola* – přívlastek „státní“ upozorňuje na nerovnost mezi tímto typem škol a školami soukromými (což je v tomto úseku textu záhodno):

O (s. XV): *Kurt was taken out of private school and sent to Public School No. 43, which his mother, Edith, [...] regarded as a tragedy.*

P (s. 11): *Kurta rodiče ze soukromé školy vzali a poslali ho do 43. státní školy. Pro jeho matku Edith [...] to byla hotová tragédie.*

České názvy amerických univerzit, které se v textu vyskytly, jsou většinou již ustálené (např. *Massachusettský technologický institut*).

Dále se objevily problémy při překladu pojmů spjatých s americkým studentstvem, například studentských organizací (*Social Committee, Junior Vaudeville, Student Council*), různých studentských aktivit či zájmových kroužků (*social clubs, “hilarious comedy acts”*) a názvů dvou studentských cen: *“Uglyman”* a *“Bluebelle”* (tyto názvy jsem ponechala v originálním znění, u první z nich však bylo nutné v závorce uvést alespoň doslovný pracovní překlad, který by českému čtenáři objasnil smysl sdělení, jež se od názvu dále odvíjí, a u druhé vnitřní vysvětlivku):

O (s. XVII): *[...] he was one of the ten senior boys nominated for “Uglyman” – which did not mean the ugliest but the most-popular boys. Along with the ten most popular girls, nominated for “Bluebelle,” [...]*

P (s. 12): *[...] a spolu s dalšími devíti spolužáky z posledního ročníku ho nominovali na cenu „Uglyman“ (Šereda). Ta se však neudílela studentům **nejošklivějším**, nýbrž **nejoblíbenějším** [...]. *Těchto deset chlapců a dalších deset dívek, nominovaných na „Bluebelle“, cenu pro nejpopulárnější studentku [...]**

Také výroční třídní srazy mají v USA jinou podobu: „Two of the jocks of the class opposed having Vonnegut give **the main speech** at **one of the fiftieth-reunion events** – but the rest of the **organizing committee** insisted on having

him as **the headliner**. [...] the class was presenting a **bronze bust** of Kurt at a **Saturday-night dinner** [...].“ Jedná se pravděpodobně o mnohem větší a honosnější událost, než je zvykem v České republice, a tak je celá tato situace pro českého čtenáře těžko představitelná – konvence výchozí kultury se střetávají s konvencemi kultury cílové. Není úplně jasné, co se ukrývá pod *one of the fiftieth-reunion events*, pravděpodobně půjde o několik slavnostních večeří, které se konají v průběhu výročního 50. roku od ukončení střední školy. Problém je především s převodem pojmu *headliner*, jenž v češtině nemá přesný ekvivalent – například částečný ekvivalent „hvězda“ implikuje, že bude dotyčný předvádět kdejaké kousky, „zlatý hřeb večera“ zase referuje spíše k neživé věci než k osobě. Zvolila jsem tedy substituci opisem *hlavní účinkující*.

Nejasné je také pojmenování *academic advocates* – objevuje se ve výčtu a není více rozvedeno. Po konzultaci s vedoucím své práce jsem substituovala pojmenováním s opisným přívlastkem *stoupenci z řad akademiků*, jenž je podobně neurčitý. Nezvyklé je dále například užití pojmu *faculty* ve spojitosti se střední školou, a nikoli s univerzitou.

3.6.1.2 *Unitářství*

V textu jsou tři odstavce věnovány Vonnegutovu vztahu k unitářům. V této pasáži se objevuje hned několik pojmů spojených s unitářstvím v USA, které se při překladu ukázaly jako problematické. Jejich převod jsem konzultovala se studentkou historie, která se unitářům věnovala v bakalářské práci, a svá řešení jsem dále upravovala podle příručky *Historie a myšlenky unitářství a univerzalizmu ve světě a v České republice*¹⁴, které jsem se ovšem nadržela příliš striktně – vzhledem k nesrovnalostem v některých českých názvech v ní uvedených.

Prvním z problematických pojmů je oficiální název jedné z amerických unitářských společností: *Unitarian Universalist Association*. Při výběru vhodného ekvivalentu jsem se řídila českým územ – v ČR existuje *Náboženská společnost českých unitářů* – a název jsem substituovala českým *Společnost unitářů univerzalistů*. Nastal zde problém, jež lze lépe ilustrovat na převodu *a Unitarian Universalist* jako *unitář univerzalista* – kompozitum (Quirk tento typ nazývá

¹⁴ STREJČEK, Vladimír. *Historie a myšlenky unitářství a univerzalizmu ve světě a v České republice*. Vyd. 1. [Praha]: Unitaria, 1999.

jednoduše „*verbless compounds*“¹⁵) bylo možné přeložit buď spojením „unitář univerzalista“ nebo „univerzalistický unitář“. Ve druhém případě by však, vzhledem k tomu, který výraz rozvíjí a který je rozvíjen, byla unitářství přikládána větší váha. Přiklonila jsem se tedy k řešení prvnímu (i zde se dá sledovat nerovnoměrné rozložení významu, ale v menší míře, než by tomu bylo u řešení druhého).

Problematický byl dále převod pojmu *religious denomination*, který bez přívlastku *religious* podle Oxfordského slovníku znamená „*a branch of the Christian Church*“¹⁶. Spolu s tímto přívlastkem má však obecnější platnost a neomezuje se pouze na křesťanství. Otázkou zůstává, zda je možné unitářství označovat pojmem „církve“. Ve svém překladu jsem se tudíž uchýlila ke generalizaci a zvolila jsem označení *náboženský proud*, který dle mého mínění nijak zásadně nemění význam originálního znění:

O (s. XXIV): *The Unitarians are the only **religious denomination** that Vonnegut could comfortably identify with [...].*

P (s. 19): *S unitáři se jako s jediným **náboženským proudem** dokázal Vonnegut bez problémů ztotožnit [...].*

Podobný problém nastal u převodu spojení *Unitarian churches*. Výkladový slovník SSJČ termín „církve“ definuje jako „*náboženská organizace pův. křesťanská, pak i jiná, sjednocená týmž vyznáním*“¹⁷. Encyklopedie Encyclopædia Britannica uvádí definici jednoho z významů „church“: „*a body of worshippers: a religious society or organization*“¹⁸. V případě věty „*Most Unitarian churches are Humanist [...]*“ však výrazu *church* neodpovídá „církve“, ale spíše „společnost, protože výraz referuje k různým odnožím unitářské náboženské společnosti (či církve) po světě, nebo přinejmenším po USA.

Autor v originálu odkazuje na webové stránky Unitarian Universalist Association, konkrétně na záložku „*Beliefs and Principles*“, jejíž název jsem

¹⁵ CRYSTAL, David a QUIRK, Randolph. *A Comprehensive grammar of the English language*. London: Longman, 1985, s. 446.

¹⁶ Hornby, Albert Sydney. *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 390.

¹⁷ Slovník spisovného jazyka českého [online]. © Ústav pro jazyk český v. v. i.2011. [cit. 2015-08-01]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=c%C3%ADrkev&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

¹⁸ *Encyclopædia Britannica: Dictionary* [online]. ©2015 Encyclopaedia Britannica, Inc. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/dictionary/church>

přeložila jako „*Přesvědčení a zásady*“, čímž jsem význam pojmu *belief* zúžila, tedy specifikovala.

V textu se dále objevil název křesťansko-unitářské kongregace a unitářského kostela: *King's Chapel* a *All Souls Unitarian Church*. Ve výše uvedené příručce o unitářích jsem se setkala s českým ekvivalentem „Královská kaple“, ale ve svém překladu jsem se rozhodla ponechat název v angličtině a pouze přidat vysvětlující apelatívu: *kongregace King's Chapel*. Tuto možnost jsem zvolila proto, aby řešení obou problémů bylo jednotné. V případě *All Souls Unitarian Church in New York* (v češtině žádný ustálený ekvivalent nemá) jsem zvolila vysvětlující opis *kostel unitářské kongregace All Souls v New Yorku*.

3.6.1.3 *Vojenství*

Dopis, jež po skončení druhé světové války poslal Vonnegut rodině z repatriačního tábora pro válečné zajatce, obsahuje četné aluze a pojmy z oblasti vojenství, ať už odborné termíny, nebo profesionalismy. Jejich převod jsem konzultovala se studentem historie, který se specializuje na moderní dějiny.

Prvním z problematických termínů byla zkratka *PFC* – tedy „private first class“ – jež se v textu objevuje hned dvakrát. Hodnost příslušníka americké armády jsem substituovala odpovídající vojenskou hodností „svobodník“. Podobně jsem přistoupila k označení *Non-commissioned Officers* a zvolila jsem český ekvivalent *poddůstojníci*.

V textu se hned několikrát opakuje výraz *guards*, jenž má v češtině celou škálu ekvivalentů. Zde – v souvislosti se zajateckými tábory a válečnými zajatci – jsem volila mezi „dozorci“ a „strážci“. V oficiálním překladu *Jatek č. 5* Jaroslava Kořána se v podobných situacích objevuje výraz „strážci“, osobně jsem se přikláněla spíše k pojmu „dozorci“ – především proto, že v konotační složce jeho významu je obsažena asociace s vězením či vězněním. Po dodatečné konzultaci s historikem jsem použila variantu *dozorci*.

Ustáleným českým ekvivalentem anglického termínu „prisoner of war“ je „válečný zajatec“ – při takovémto překladu dochází nutně k transpozici a postmodifikace předložkovým genitivem „of war“ se mění na shodný adjektivní přívlastek „válečný“. Ve svém překladu jsem však překlad termínu řešila z hlediska věty, v níž byl použit:

O (s. 7): *I've been a prisoner of war since December 19th, 1944, when our division was cut to ribbons by Hitler's last desperate thrust through Luxemburg and Belgium.*

P (s. 22): *Do zajetí jsem se dostal 19. prosince 1944, kdy naši divizi na cucky roztrhala Hitlerova poslední zoufalá ofenzíva na lucembursko-belgické hranici.*

Verbonominální přísudek, jehož sponu v anglickém originálu tvořilo sloveso v perfektu a jmennou část substantivum postmodifikované předložkovým genitivem, jsem do češtiny převedla jako slovesný přísudek a příslovečné určení místa. Termín jsem nezachovala a překlad jsem podřídila slovesnému charakteru češtiny. Při substituci idiomu „cut to ribbons“ frazémem „roztrhat na cucky“ jsem význam intenzifikovala přidáním expresivity. Jmenná fráze *Hitler's last desperate thrust through Luxemburg and Belgium* představovala při převodu do češtiny také problém. Polysémní deverbativum (řídící jméno dané jmenné frázou) „thrust“ encyklopedie *Encyclopædia Britannica* mimo jiné definuje jako „an attack or assault by military forces“¹⁹. S předložkou „through“ však sloveso získává jiný význam („razit si cestu“) a vyvstává otázka, který z významů je v tomto případě vyjadřován. Po konzultaci s výše zmíněným studentem historie jsem se rozhodla pro řešení *Hitlerova poslední zoufalá ofenzíva na lucembursko-belgické hranici*. Příznakový slovosled v českém překladu je podmíněn aktuálním větným členěním (Vonnegut v předchozím odstavci zmínil, že byl „ztracen v boji“ a že se dostal do Německa).

Implicitní *mopping up isolated outlaw resistance in our sector* jsem se pokusila – snad bez jakýchkoli negativních posunů – převést explicitněji (jako *zamést se zbytky odporu ze strany Němců*).

Jako problematické se ukázalo také terminologické spojení „missing in action“, jehož překlad v češtině kolísá (a který nebylo možné nijak opsat, jelikož ho zde Vonnegut uvádí v uvozovkách, čímž naznačuje, že přesně cituje slova svých nadřízených, kteří o tom, že se vojím pohřešuje, informovali jeho rodinu): internetový a korpusový průzkum ukázal, že se používá například „ztracen v boji“, „nezvěstný (v boji)“ anebo nepřeložené „missing in action“. Po konzultaci jsem zvolila ekvivalent „ztracen v boji“.

¹⁹ *Encyclopædia Britannica: Dictionary* [online]. ©2015 Encyclopaedia Britannica, Inc. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/dictionary/thrust>

Význam slovního spojení *unmarked train* jsem taktéž konzultovala se zmíněným historikem. Dozvěděla jsem se, že pro převozy válečných zajatců se používalo značení POW („prisoner of war“), které bylo na střechách vagonů napsáno bílou barvou – na tomto konkrétním vlaku označení zřejmě chybělo. Výraz jsem tedy přeložila jako *neoznačený vlak*.

Konzultovala jsem také zmínku o dvou vyznamenáních: *a Presidential Citation, some British Decoration from Montgomery*. Podle premodifikace (v prvním případě neurčitým členem, v případě druhém neurčitým zájmenem) lze uhadnout, že se nejedná o oficiální názvy – velká písmena tedy v češtině nebudou na místě. Zvolený typ premodifikace nese ještě jiný význam: ukazuje, jaké měl autor o podobných řádech mínění. Po internetovém průzkumu jsem zvolila kalk *prezidentská citace a jakési vyznamenání od britského generála Montgomeryho* (zde jsem přidala vysvětlující apelativum „generál“, k němuž jsem – namísto k „vyznamenání“ – připojila přívlastek „britský“).

Jmenná fráze *Seven Fanatical Panzer Divisions* se tváří jako termín či oficiální název, především díky velkým počátečním písmenům (ačkoli v případě *Seven* je velké písmeno z toho důvodu, že stojí na začátku věty) – pro její překlad bylo žádoucí zvolit metodu kalku, se zachováním velkého počátečního „F“: *sedm Fanatických pancéřových divizí*.

Řadová číslovka *the 106th* bez rozvíjeného jména referuje k „106. pěší divizi“, k níž Vonnegut patřil. Tento způsob užití je samozřejmě neformálnější, což je třeba zohlednit při překladu, aby nedošlo k nivelizaci. V mluvené komunikaci by odpovídajícím ekvivalentem byla „stošestá“, v komunikaci psané se nabízí více možností: například vynechat číslo a přidat přívlastňovací zájmeno „naše“ a substantivum „divize“ nebo „pěchota“. Tak by ale došlo k významovému posunu – z implicitního vyjádření by se stalo vyjádření explicitní, specifitější. Další možností by bylo převést implicitní označení explicitně („106. divize“) nebo ho přeložit doslovně, tedy jako „106.“. Nakonec jsem se přiklonila k možnosti poslední, aby stylistická úroveň zůstala zachována.

Podobně je výraz *Atterbury* hovorovým označením pro *Camp Atterbury*. Zvolila jsem tedy neoficiální *Atterburyho tábor*. Jmenná fráze *Red Cross Club* označuje opravdu klub Červeného kříže, v němž se vojákům podávalo

občerstvení²⁰. V Le Havru byl konkrétně „clubmobile“, tedy pojízdný klub, to ale Vonnegut ve svém dopise neupřesňuje – volila jsem tedy doslovné řešení *klub Červeného kříže*.

V textu je dvakrát zmíněno Královské letectvo, poprvé pod svým oficiálním názvem *Royal Air Force* v plném znění, podruhé jako akronym *R.A.F.* V překladu se řídím originálem, v prvním případě používám ustálený ekvivalent „Královské letectvo“, v případě druhém ponechávám zkratku (ovšem bez teček, tedy *RAF*). Jmennou frází *P.O.W. Camp* (příčemž zkratka znamená „prisoner of war“), již tvoří řídicí jméno *Camp* s premodifikací v podobě abreviatury, jsem převáděla explicitněji jako *zajatecký tábor*.

Při převodu *the Geneva Convention* do češtiny vystoupily hned dva problémy: rozkolísanost v apelativech (úmluva, dohoda – tento výraz bylo ale nutné ihned vyloučit, protože by se pak jednalo o zcela odlišný dokument uzavřený v jiné době a za jiné situace –, konvence) a otázka pravopisu, tedy zda psát velké počáteční písmeno, či nikoli. Po internetovém a korpusovém průzkumu a s pomocí Všeobecné encyklopedie²¹ jsem zvolila ekvivalent *ženevská úmluva* s malým počátečním písmenem proto, že se nejedná o oficiální název (ten zní „Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci“), tedy v souladu s Pravidly českého pravopisu²² (Akademická příručka českého jazyka ovšem poznamenává, že úzus je rozkolísaný²³).

Především formulační problém představovala jmenná fráze *Lend-Lease Ford trucks* – tedy nákladní vozy značky Ford pronajaté podle zákona o půjčce a pronájmu (tzv. „Lend and Lease Act“, jež v roce 1941 přijal americký prezident F. D. Roosevelt). Citátové kompozitum *Lend-Lease* bylo v češtině nutné rozvést, spojení *Ford truck* taktéž.

O (s. 9): *We rode from there to the American lines at Halle in **Lend-Lease Ford trucks**.*

²⁰ FAY, Elma Ernst. A Brief History of Red Cross Clubmobiles in W.W. II. *Clubmobile.org* [online]. 15.11.2000. [cit. 2015-08-07] Dostupné z: <http://www.clubmobile.org/history.html>

²¹ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 8, t/ž. Praha: Diderot, 1999, s. 483.

²² *Pravidla českého pravopisu*. Zpracoval kolektiv pracovníků Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky [Zdeněk Hlavsa ... et al.]. Vyd. 2., s. Dodatkem Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR. Praha: Academia, 2005.

²³ PRAVDOVÁ, Markéta, ed. a SVOBODOVÁ, Ivana, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, s. 175.

P (s. 24): *Odtamtud jsme v náklad'ácích značky Ford pronajatých podle zákona o půjčce a pronájmu odjeli k americkým liniím v Halle.*

3.6.1.4 Právně-administrativní terminologie

U překládané smlouvy bylo zásadní zachovat její formu na úrovni makrostruktury a její hybridní styl (styl právně-administrativní v dominantní roli a jemu konkurující nenápadné humorné vsuvky a příležitostné neformální lexikum). Po vzoru právních listin se i v tomto textu pečlivě zvolené pojmy opakují doslovně, aby se docílilo naprosté jednoznačnosti – ani toto opakování ve svém překladu nenarušuji. Nahrazování šablonovitých formulí originálu formulemi domácími se z hlediska překladatelských posunů řadí mezi individuální posuny tematické²⁴ (těmto posunům se budu věnovat v kapitole 3.7.2, kde se však již nebudu vracet ke zde zmíněným překladatelským problémům a jejich řešením). Po formální stránce jsem svůj výsledný překlad dala ke kontrole asistentovi soudce, který vystudoval obor právo.

Do právně-administrativního prostředí uvádí už nadpis spolu s úvodním prohlášením. Nadpis má oficiální ráz, obsahuje například formuli *effective as of*, již jsem převedla českou formulí *účinná od*. Úvodní prohlášení jsem po vzoru administrativního stylu kondenzovala:

O (s. 13): *I, Kurt Vonnegut, Jr., that is, do hereby swear that I will be faithful to the commitments hereunder listed:*

P (s. 25): *Já, Kurt Vonnegut jr., se tímto zavazuji k plnění níže uvedených závazků:*

Z dalších právnických formulací bych zde uvedla například *if I do not live up to this agreement; the terms of this contract are understood to be binding* a celý bod „k.“:

O (s. 15–16): *It is understood; should I find these commitments in any way too binding upon my freedom, I will take steps to amend them by counter-proposals, constitutionally presented and politely discussed, instead of unlawfully terminating my obligations with a simple burst of obscenity, or something like that, and the subsequent persistent neglect of said obligations;*

²⁴ GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translologie*. Nitra, 2009, s. 62–63.

P (s. 27): *Má se za to, že pokud tyto závazky shledám nerozumnými či příliš svazujícími, podniknu kroky ke změně jejich znění protinávhrhy přednesenými v souladu s Ústavou a zdvořile projednanými a neukončím nezákonně své závazky přívalem nadávek či něčím podobným a následně trvalým zanedbáváním výše uvedených povinností;*

Silně se zde uplatňuje nadsázka – výrazy *constitutionally* a *unlawfully* jsou použity obrazně. *Constitutionally* jsem převedla jako *v souladu s Ústavou*, originální výraz jsem tedy amplifikovala (velkého počátečního písmena jsem užila v souladu s pravidlem Akademické příručky, jak psát zástupné názvy²⁵). Při převodu *obscenity* jako *nadávký* došlo k lehkému významovému posunu, dle mého úsudku však v sobě výraz „nadávka“ nese i předpoklad vulgárnosti.

Jako příklad humorné vsuvky bych uvedla parentezi *as any fool knows*, již jsem převedla jako *to ví přeci každý trouba*. Opět humorný a neformální tón mají příklady nadávek (ocitované v uvozovkách), jež má Vonnegut zakázáno používat: *“Shit”* a *“Goddamn sonofabitch”*, v mém překladu „kurva“ a „do prdele práce“. Ironický podtón je možné pociťovat ve větě *as such practise noticeably impairs the beauty, and the ultimate practicability of said waste-baskets (jelikož takovéto počínání silně narušuje jejich krásu a poslání)*.

K výrazům, které se v textu objevily již dříve, se odkazuje pomocí přívlastku „said“ (převádím jako *zmíněný, výše uvedený*). Právně-administrativní styl signalizuje formální modální sloveso „shall“, jehož užití se v dnešní době omezuje téměř výhradně právě na tuto stylovou oblast. Upřesňující frázi „that is“ převádím buď jako *tj.*, nebo vypouštím.

Pojmy (zvolené tak, aby kýžený význam pokrývaly z naprosté většiny a v zákoně nenechávaly žádnou skulinu), které se ve smlouvě doslovně opakují, jsou například *nag*, *heckle* a *otherwise disturb* – převádím je jako *sekýrovat*, *skákat do řeči* a *jinak vyrušovat*. Typické jsou výčty, jejichž prostřednictvím dosahuje autor přesnosti a důslednosti (*slant*, *sag*, *slope*, *dip*, *wrinkle*). V tomto případě jsem výčet zkrátila – v češtině jsou některé z těchto výrazů ve vztahu synonymie:

²⁵ PRAVDOVÁ, Markéta, ed. a SVOBODOVÁ, Ivana, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, s. 180–181.

O (s. 15): [...] *to keep the ashtray which I am using at the time upon a surface that does not slant, sag, slope, dip, wrinkle, or give way upon the slightest provocation* [...]

P (s. 26): [...] *aby se popelník, jež právě používám, nikdy nenacházel na šikmém, prohýbajícím se či jinak nerovném povrchu, jehož stabilitu naruší sebemenší pohyb.*

V textu se objevila nezvykle užitá velká počáteční písmena: v případě *the facing of Necessity* dává velké „N“ slovu určitý hlubší význam (své řešení uvádím v kapitole 3.7.2), zatímco velké „L“ ve slově *Laundry* slouží především k odlišení dvou různých denotátů označených jedním polysémiím slovem (*laundry* – prádlo, *Laundry* – čistírna). Ve druhém případě jsem velké písmeno nezachovala, v prvním ano.

3.6.1.5 Tituly knih, názvy periodik a názvy v němčině

V textu předmluvy se objevují jak tituly – nejen Vonnegutových – knih, které již byly přeloženy do češtiny, tak tituly děl dosud nepřeložených. V takovém případě tedy bylo třeba vytvářet pracovní překlady (titul jsem podle originálu uváděla kurzívou, pracovní překlad pak antikvou v závorce). V případě již přeložených titulů přebírám jejich oficiální názvy, jež dále komentovat nebudu (to se týká *Jatek č. 5*²⁶, *Kolíbky*²⁷, *Časotřesení*²⁸, *Hokusu pokusu*²⁹, *Květné neděle*³⁰). Dále se v textu vyskytlo velké množství názvů různých periodik (веду jen několik příkladů) a názvů v němčině. Německé názvy ponechávám i ve svém překladu v němčině, ruším ovšem kurzívu, kterou byly nejednotně psány v originále (*Das Deutsche Haus, Turngemeinde, Rathskeller*).

Problémem při překladu byl například titul *Just Like Someone Without Mental Illness Only More So* memoárů Marka Vonneguta, Kurtova syna. Název má ironický podtón – autorovi byla diagnostikována schizofrenie. Bylo ho tedy potřeba přeložit se stejným vyzněním (přičemž doslovný překlad by byl neúnosně neobratný). Po konzultaci s vedoucím práce jsem problém vyřešila takto: *Jako někdo, kdo to má v hlavě v pořádku, jen o něco víc*. Problematický byl dále titul

²⁶ VONNEGUT, Kurt. *Jatka č. 5*. Překlad Jaroslav Kořán. Vyd. 3., V nakl. Volvox Globator 2. Praha: Volvox Globator, 1997. 127 s.

²⁷ VONNEGUT, Kurt. *Kolíbka*. Přeložil Jaroslav Kořán. Vyd. 2., upr. Praha: Mladá fronta, 1994. 197 s.

²⁸ VONNEGUT, Kurt. *Časotřesení*. Překlad Jiří Popel. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998. 184 s.

²⁹ VONNEGUT, Kurt. *Hokus pokus*. Překlad David Hájek. Vyd. 1. Plzeň: Mustang, 1995. 237 s.

³⁰ VONNEGUT, Kurt. *Květná neděle: autobiografická koláž*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. 260 s.

Going All the Way knihy Dana Wakefielda, k níž Kurt Vonnegut navrhl alternativní název *Getting Laid in Indianapolis*. Z gramatického hlediska je potíž s převodem přítomného participia: nelze je zde převést formou přechodníku ani deverbativního adjektiva, ale je třeba zachovat nefinitnost (vyčasovat dané sloveso by znamenalo riskovat odklon od autorova původního zájmu). Zvolila jsem proto v obou případech infinitivy: *Dotáhnout to do konce* a *Vrznout si v Indianapolisu* (zde šlo také o to, aby byla zachována neformálnost – původní slangové „get laid“ se změnilo v hovorové „vrznout si“). Titul *Wampeters, Foma & Granfaloons* jsem s pomocí Kořánova překladu *Kolíbky*, kde se všechny tři výrazy vyskytují, převedla jako *Wampetry, foma a granfalóny*. Název sbírky esejí *The Vonnegut Statement* jsem přeložila jako *Výpověď o Vonnegutovi*, jelikož se jedná o kritické práce Jeroma Klinkowitze a Johna Somera pojednávající o životě a díle Kurta Vonneguta.

Co se periodik týče, autor několikrát zmiňuje školní časopis *Shortridge Daily Echo*, buď takto celým názvem, nebo zkráceně *Daily Echo* či jen *Echo*. Ve většině případů k názvu (ať už plnému či zkrácenému) přidávám vysvětlující „školní časopis“, v jednom případě (když už je název poněkoliakrát zopakován) nic nepřidávám a název skloňuji:

O (s. XVII): [...] *probably in his writing, probably in the Echo* [...]

P (s. 13): [...] *patrně jak ve svých dílech, tak v Echu* [...]

V případě názvu rubriky periodika *The New York Times*, který je zde uveden spolu s názvem novin v jedné jmenné frázi – *The New York Times Book Review* – jsem od sebe názvy oddělila a rubriku jsem uvedla pouze apelatívně:

O (s. XXII): [...] *in the essay “Science Fiction” in The New York Times Book Review* [...]

P (s. 17): *V eseji nazvané Science Fiction v recenzní rubrice deníku The New York Times* [...]

3.6.2 Citace úryvků z knih Kurta Vonneguta

V textu předmluvy se velmi často objevují citace z různých – nejen – Vonnegutových prací, Wakefield však necituje jen jeho literární díla, ale i eseje

a všemožné proslovy. V menší míře se vyskytují citace jiných osobností. Jak eseje a proslovy, tak citace jiných autorů či kritiků překládám sama.

Citace z *Květné neděle* přebírám z překladu Matěje Turka, jak jsem uvedla již výše. Z této knihy se v textu objevují zmínky o Vonnegutových předcích, o jeho dětství a školních letech. Ve svém překladu se s tímto překladem neshodují pouze v českém názvu „Public School No. 43“: mým řešením je „43. státní škola“, kdežto Matěj Turek používá „43. škola“. Zvláštním případem je citace kázání, které Kurt pronesl v episkopálním kostele svatého Klementa – kázání se totiž objevuje v *Květné neděli*³¹, což ale není v textu přímo uvedeno. Tuto skutečnost jsem odhalila až poté, co jsem úryvek sama přeložila, a jelikož není v předmluvě uveden jako citace z knihy, jejíž překlad již v češtině existuje, ponechala jsem řešení své. Nadto v kázání Vonnegut slovy „being merciful“ odkazuje na *Kázání na hoře* Ježíše Krista („Blaze milosrdným [...]“³², což jsem se – na rozdíl od Matěje Turka – rozhodla dodržet i ve svém překladu. Namísto Turkova „nabádání k soucitu“ jsem tedy zvolila věrnější, jakkoli možná méně ústrojně „myšlenka, abychom byli milosrdní“.

Citaci z *Kolíbky* jsem převzala z překladu Jaroslava Kořána, opět podrobně uvedeno výše. Tímto překladem jsem se v dalším odstavci inspirovala při volbě ekvivalentu „to find myself in“ – zvolila jsem sloveso „přináležet“, které je ale dle mého úsudku natolik obecné, že je není třeba uvádět jako citaci.

Z *Jatek* č. 5 se v textu objevuje ocitovaná pouze fráze „unstuck in time“ („pendlovat v čase“) a výraz „putrid“ („zasmrádlá“) – ve svém překladu jsem oba převzala z překladu Jaroslava Kořána.

Úryvek z *Hokusu pokusu* a dva úryvky z *Časotřesení* jsem našla v překladech Davida Hájka³³ a Jiřího Popela³⁴, které jsem se ale rozhodla necitovat, protože dle mého úsudku originálu dostatečně neodpovídají. Po přečtení krátké předmluvy ke knize *Hokus pokus*, pod níž je jako „K. V.“ podepsán sám autor a v níž upozorňuje na záměrnost velkých počátečních písmen tam, kde by podle jazykové normy měla stát písmena malá, musím souhlasit s nezvyklým užitím velkých písmen ve slovech *Socialista*, *Pacifista*, avšak nikoli

³¹ VONNEGUT, Kurt. *Květná neděle: autobiografická koláž*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004, s. 257.

³² Bible: překlad 21. století. Vyd. 1. Praha: Biblion, 2009, s. 1259.

³³ VONNEGUT, Kurt. *Hokus pokus*. Překlad David Hájek. Vyd. 1. Plzeň: Mustang, 1995. 237 s. Beletrie; sv. 26.

³⁴ VONNEGUT, Kurt. *Časotřesení*. Překlad Jiří Popel. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998. 184 s.

v případě slov *Odborářský předák* a *Prezident* ve větě (všechny čtyři výrazy byly užity v jedné větě) „kandidoval na Prezidenta Spojených států amerických“ (1995, s. 9). Anglický termín „Presidency of the United States of America“³⁵ se dá považovat za oficiální název a velké písmeno je tedy oprávněné, kdežto „Prezident Spojených států amerických“ je podle Akademické příručky českého jazyka pojmenováním funkce, které se považuje za obecné, a tudíž by se mělo psát s malým počátečním písmenem³⁶. Jako neústrojně bych dále označila hromadění přívlastků a příslovečných určení v případě „než kterýkoli jiný kandidát nominovaný třetí stranou v historii této země“ (1995, s. 9). *Hokus pokus* v roce 2007 znovu přeložil Richard Podaný, jeho verzi jsem ovšem nepřevzala proto, že nesouhlasím s jeho řešením převodu „Labor Organizer“ jako „odborový vůdce“ a „nominated by a third party“ formou „nominovaný jinou než jednou ze dvou největších stran“ (2007, s. 9).

První úryvek z *Časotřesení* přeložil Jiří Popel takto:

O (s. XIX): [...] “*rescued me from certain oblivion, from smithereens, by publishing Slaughterhouse-Five, and then bringing all my previous books back into print under his umbrella.*”

P (s. 169)³⁷: [...] *který mě zachránil před jistým zapomením a zároveň mi vytrhl v poslední chvíli trn z paty tím, že vydal Jatka č. 5, a poté i všechny mé předchozí literární pokusy.*

Velmi volný převod „from smithereens“ jako „a zároveň mi vytrhl v poslední chvíli trn z paty“ nepovažuji za adekvátní – dle mého úsudku nevyjadřuje to samé, co originál. Sama jsem úsek přeložila takto: *jen díky němu „[jsem] neupadl v zapomenění a nezmlizel v propadlišti dějin. Vydal totiž Jatka č. 5 a na starost si vzal i opětovné vydání všech mých dřívějších prací.*“ Druhým úryvkem byla věta:

O (s. XXVI): „*When I myself am dead, God forbid, I hope some wag will say about me, ‘He’s up in heaven now.’*”

P (s. 71)³⁸: *Až, chraň bůh, umřu, tak doufám, že o mně nějaký tlučhuba taky prohlásí, „že už jsem v nebi.“*

³⁵ VONNEGUT, Kurt. *Hokus Pocus* [online]. Dostupné z: http://miltonthed.weebly.com/uploads/1/4/1/6/14162844/kurt_vonnegut_-_hocus_pocus.pdf

³⁶ Pravdová, Markéta, ed. a SVOBODOVÁ, Ivana, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, s. 145, 165.

³⁷ VONNEGUT, Kurt. *Časotřesení*. Překlad Jiří Popel. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998, s. 169.

³⁸ VONNEGUT, Kurt. *Časotřesení*. Překlad Jiří Popel. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998. 184 s. AAA: edice anglo-amerických autorů; sv. 26, s. 71

V překladu je zbytečné vycpávkové „tak“, „tlučhuba“ není příliš přesným ekvivalentem pojmenování „wag“ a nepochopitelné je umístění uvozovek před spojku „že“. Nadto nepovažuji neutrální „už jsem v nebi“ za adekvátní převod méně formálního „he’s up in heaven now“, sama frázi překládám formou „už jsem tam nahoře“.

V textu se dále objevuje jedna věta z povídkové sbírky *Tabatěrka* z *Bagomba* a dvě krátké věty a jedna fráze ze vzpomínkové sbírky úvah *Muž bez vlasti*. Tyto krátké úryvky (kromě fráze *Jesus Christ as “the greatest and most humane of human beings”*, kterou přebírám z překladu Jiřího Rambouska³⁹), ač se jedná o knihy již jednou převedené do češtiny, překládám sama (bez nahlédnutí do českých překladů).

Nikoli z překladu některého Vonnegutova díla, nýbrž z Rodinného sídla E. M. Forstera pocházel citát *Only connect!*, jehož převod jsem si ověřila v českém překladu Jana a Hany Skoumalových⁴⁰.

3.6.3 Stylistické a jiné problémy

V textu předmluvy několikrát dochází ke střetu psané komunikace s komunikací mluvenou (autor prostřednictvím citací reprodukuje Vonnegutovy proslovy či konverzaci s ním). Ve svém překladu jsem se zpravidla nepouštěla za vnější hranici hovorovosti (až na jednu či dvě výjimky), v reprodukci mluvené komunikace bylo potřeba hledět ještě zvláště například na syntax a nevytvářet příliš složité konstrukce, v nichž by se hypotetický posluchač mohl ztratit, ale na druhou stranu zase příliš nekondenzovat. Nadto situaci neusnadňuje fakt, že se vždy jedná o mluvenou komunikaci zprostředkovanou psaným textem – normy mluvené komunikace tu tedy neplatí bezvýhradně a v některých případech je třeba přizpůsobovat mluvenou řeč úzu psaných textů. Specifický problém představovaly plynulé přechody z er-formy do ich-formy, jimž jsem se ve svém překladu snažila vyhýbat (ovšem vždy to možné nebylo).

○ (s. XIII): *When Vonnegut worked in public relations for General Electric, he was “completely surrounded by machines and ideas for machines, so I wrote a novel [Player Piano] about people and machines [...].”*

³⁹ VONNEGUT, Kurt a SIMON, Daniel, ed. *Muž bez vlasti*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2006. 153 s.

⁴⁰ Forster, E. M. *Rodinné sídlo: Howards End*. Překlad Hana Skoumalová a Jan Skoumal. Praha: Mht, 1993. 238 s.

P (s. 17): *Jeden čas Vonnegut pracoval pro společnost General Electric v oddělení pro styk s veřejností. V eseji nazvané Science Fiction [...] o té době píše: „Před lety jsem v Schenectady pracoval v General Electric, obklopen jen a pouze stroji a nápady na nové stroje, což mě vedlo k tomu, abych napsal román [Mechanické piano] o lidech a strojích [...].“*

Zde uvedený úryvek jsem si dohledala ve zmíněné eseji⁴¹ a dovolila jsem si jej rozšířit o hlavní větu na jeho začátku. Sice se tak informace o Vonnegutově tehdejší práci zčásti opakují, podařilo se mi však vyhnout se přechodu do ich-formy, kvůli kterému by nebyla věta v češtině přehledná.

Co se mluvené komunikace týče, hned první citovaný úryvek byl zčásti problematický:

O (s. XII): *“Well, there’s one boy did that – boy named Vonnegut.”*

P (s. 8): *„No, jednomu se to povedlo. Jmenoval se Vonnegut.“*

Vypuštěné „that“ mezi „boy“ a „did“ může být buď znakem mluvené, neformální syntaxe, nebo nepozornosti (autor mohl při psaní tuto drobnost přehlédnout). Při hledání na internetu jsem ten samý úryvek našla na různých stránkách reprodukováný několika způsoby (například „Well, one boy did that, a boy named Vonnegut. [...]“)⁴². Mluvenost značí i zvolací well“, která větu uvádí. Ve svém překladu jsem „well“ nahradila modifikační částicí „no“ a jmennou frází „one boy“ jsem převedla zájmenem ve funkci syntaktického substantiva „jeden“.

Vyšší úroveň neformálnosti má i (předpokládám, že nepřipravené) interview, jež Vonnegut poskytl literárnímu čtvrtletníku *The Paris Review*:

O (s. XXIII–XXIV): *“The hidden complaint was that [...] **I was no gentleman, that I had done hack** writing so cheerfully for vulgar magazines – that I had not paid my academic dues. [...] All of a sudden critics wanted me **squashed like a bug.**”*

P (s. 18): *Byla v tom skrytá žaloba, [...] že se **nechovám zrovna jako džentlmen**, že jsem s radostí **napsal hromady braku** pro nemravné časopisy – akademické obci jsem se podle nich tedy pěkně odvděčil. [...] Zničehonic mě chtěli všichni kritici **rozmáčknout jako švába.**“*

⁴¹ VONNEGUT, Kurt. Science Fiction. [online]. Dostupné z: <http://www.williamgibsonboard.com/topic/4393793103865968?reply=4393793103865981>

⁴² HOPPE, David. Dan Wakefield on Vonnegut and coming home. *NUVO* [online]. ©2015 NUVO [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://www.nuvo.net/indianapolis/dan-wakefield-on-vonnegut-and-coming-home/Content?oid=2709069>

V jednom případě došlo při překladu k nivelizaci („no gentleman“ – „nechovám se zrovna jako džentlmen“), v jiném – pod vlivem úzu češtiny – ke specifikaci („like a bug“ – „jako švába“). Stylistickou úroveň jsem se však snažila zachovat.

Rozdíl je pak ještě mezi mluvenou komunikací nepřipravenou (jejíž příklady jsem uvedla výše) a připravenou. Čechová uvádí míru připravenosti jako jeden z objektivních slohotvorných činitelů (2008, s. 66). V případě komunikace mluvené připravené je možná větší syntaktická kondenzovanost a složitější struktura, stále ale v menším měřítku oproti komunikaci psané.

O (s. XIV): *“At about the same time as the yellow-paint monkey business,” Vonnegut continued, “my father, who had been Bernard Vonnegut’s partner in architecture, received an anonymous note [...].”*

P (s. 10): *„Někdy v době, kdy došlo k té čertovině se žlutou barvou – to už byl můj otec Kurt společníkem Bernarda Vonneguta v jeho architektonické firmě,“ pokračoval Vonnegut, „přišel otcí anonymní dopis.“*

Ačkoli se nejspíše jedná o komunikaci předem připravenou (úryvek pochází z Vonnegutova proslavu z roku 1996), vztažná přívlastková věta by v češtině vytvářela příliš složitou konstrukci. Rozhodla jsem se ji tedy nahradit (sice méně formální, pro mluvený styl však přirozenější) vsuvkou, k čemuž mě dle mého úsudku opravňuje nižší úroveň formálnosti projevu, již signalizuje hovorová jmenná fráze „yellow-paint monkey business“.

Důležitým faktorem, jak v textu předmluvy, tak v dopise a smlouvě, je subjektivita. V předmluvě se občas kříží hledisko autora Dana Wakefielda a jeho „objektu zájmu“, Kurta Vonneguta. Důvodem zmíněného střetávání je časté citování a již uvedené plynulé přechody z er-formy do ich-formy.

Jelikož se Vonnegutův otec jmenoval také Kurt, přidává se k autorovu jménu „Jr.“ a ke jménu jeho otce „Sr.“, aby se od sebe odlišili. V češtině mají tyto přívlastky ekvivalenty „mladší“ a „starší“, v případě Vonneguta jsem však v českém úzu našla tři možné převody: „mladší“, „ml.“ nebo „jr.“ (pouze s malým „j“ a bez čárky, která přívlastek od jména odděluje v angličtině). Pro svůj překlad jsem zvolila možnost třetí (a tím pádem i u jména jeho otce ponechávám „sr.“), pouze u Vonnegutova podpisu v dopise (*Kurt, Jr.*) jsem se, abych posílila familiárnost, uchýlila k řešení *Kurt junior*.

V textu (a také v dopise) se objevuje množství idiomů, které se podle Levého ve výchozím jazyce nahrazují slovním celkem s obdobným významem⁴³. Při překladu jsem se snažila idiomatičnost zachovávat, v některých případech však byl nevyhnutelný určitý stupeň nivelizace. Frazém *monkey business* jsem převedla jako *čertovina*, *cut to ribbons* jako *roztrhat na cucky*, obrazné vyjádření *rescued me from [...] smithereens* jako *nezmizel v propadlišti dějin*. Při převodu *ring a bell* jako *dávat smysl* došlo, jak jsem předesílala, k nivelizaci (při překladu se ztratila obraznost, citaci jsem převedla na parafrázi):

O (s. XX): [...] *Kurt sent me a letter with ten suggestions to improve the book, suggesting I should do only things that “rang a bell” with me [...]*

P (s. 15): [...] *Kurt mi poslal dopis s deseti návrhy, jak román vylepšit. Zdůrazňoval ale, abych provedl jen takové úpravy, které by mně samotnému **dávaly smysl** [...]*

Frazém „the emperor has no clothes“ jsem v češtině zachovala, kdežto při převodu idiomu „elephant in the room“ jsem nivelizovala na „zavírat oči před zjevnými problémy“.

O (s. XII): *To me, that meant **he had reached Mount Olympus**.*

P (s. 8): *Větší úspěch jsem si tehdy neuměl představit.*

Idiom „to reach Mount Olympus“ jsem převedla vyjádřením neutrálním – došlo tedy opět k nivelizaci.

Hovorové *jocks*, které se v textu několikrát opakuje – většinou v uvozovkách, aby nemohlo být pochyb o tom, že jde o citaci bývalého Vonnegutova spolužáka – označuje skupinu sportovců, s nimiž se Vonnegut na střední škole nepohodl. Výraz překládám jako *borci*, abych zachovala úroveň neformálnosti (dále se nabízelo například pojmenování „sporták“, to ale označuje téměř výhradně sportovní auta, slovo „makáč“ spadá naopak už spíše do slangu). V poslední zmínce o těchto sportovcích identickou řadu porušuji a překládám výraz jako *frajirci* – slovo již není uvedeno v uvozovkách a navíc nehrozí, že by došlo k záměně denotátu.

⁴³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, s. 118.

Taktéž neformální, hovorové pojmenování “*a tall, skinny, gangly kind of kid*” jsem na obdobné stylistické úrovni převedla jako „*vyčouhlý, nemotorný hubeňour*“.

Nadpis první části textu, *INTRODUCTION*, jsem přeložila jako *PŘEDMLUVA*, a nikoli *ÚVOD* – výběr jsem podřídila českému publikačnímu úzu.

Modulaci, tedy změnu hlediska, jsem uplatnila při převodu výroku:

O (s. XXVI): “*Do unto others as you would have others do unto you.*”

P (s. 21): „*Nečiň druhým, co nechceš, aby činili oni tobě.*“

Dnes již okřídlený citát (jehož autorem je filozof Konfucius) jsem především pod vlivem českého úzu přeložila antonymicky.

O (s. XVIII): “*The two real political parties in America are the **Winners** and the **Losers**. [...] When **Republicans** battle **Democrats**, this much is certain: **Winners will win.**”*

P (s. 14): „*ve skutečnosti má Amerika tyto dvě politické strany: **Vítěze a Porážené**. [...] Když se tedy republikáni utkají s demokraty, jisté je jen jedno: **Vítězové zvítězí.**”*

Problematické zde bylo jak využití velkých počátečních písmen, tak aliterace v závěru úryvku. Příslušníci politických stran se v češtině na rozdíl od angličtiny nepiší s velkým písmenem. Nebylo tedy možné zachovat velká počáteční písmena (existujících) politických stran USA. Velká písmena u *Winners* a *Losers* jsem se rozhodla udržet i v češtině (z pravopisného hlediska jsem se řídila Akademickou příručkou českého jazyka, která říká, že pokud jsou např. „Zelení“ oficiálním názvem strany v některé cizí zemi, je velké písmeno namístě⁴⁴): spojitost mezi nimi a republikány a demokraty se sice zčásti vytratí, ale autorský záměr zůstane zachován.

Otázkou bylo, zda ve frázi *much thank God* ponechat i v češtině velké písmeno – po prolistování překladů několika Vonnegutových děl jsem se rozhodla pro podobu *děkuju Pánubohu*.

⁴⁴ PRAVDOVÁ, Markéta, ed. a SVOBODOVÁ, Ivana, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, s. 145–146.

Aliterace – ať už úmyslná, či nikoli – se objevuje ve frázi *fear and folly*. Přemýšlela jsem nad překladem formou „bázeň a bláznovství“ a hledala jsem, zda nejde o nějakou biblickou aluzi, nenašla jsem ovšem nic, co by mou teorii přesně potvrdilo. Z toho důvodu jsem se rozhodla aliteraci nezachovávat (řešení „bázeň a bláznovství“ příliš nezapadalo do stylu okolního textu) a dvojici jsem přeložila jako *strach a pošetilost*.

Problematický byl dále převod anonymního lístku, který (někdy ve 20. letech 20. století) přišel Vonnegutovu otcí:

O (s. XIV): *'Stop teaching your kids Dutch.'*

P (s. 10): *„Koukej svoje děcka přestat učit po německu.“*

Výraz *Dutch* zde funguje jako slangové označení německého jazyka. Jelikož jsem v češtině žádný obdobný slangismus nenašla, rozhodla jsem se adherentní expresivitu originálu od původního *Dutch* odtrhnout a kompenzovat ji jiným způsobem – v tomto případě neformálním vyjádřením rozkazu *koukej přestat*, hovorovým výrazem *děcka* a archaickým tvarem *po německu*. Při převodu došlo k podstatné intenzifikaci původní expresivity: mým záměrem bylo sestavit větu tak, aby z ní bylo patrné, že ji psal nějaký (pravděpodobně) jednoduchý člověk se sklony k nesnášenlivosti. I proto – a také vzhledem k historickému období – jsem zvolila tykání.

O (s. XXII): *Vonnegut's writing [...] is often surprising, because it [...] makes you think by saying what was **on your mind** – or **in your mind** – that you hadn't dared say or think.*

P (s. 17): *Vonnegutův styl psaní [...] neustále překvapuje – [...] přiměje přemýšlet: pojmenuje to, s **čím si lámete hlavu** (a **na čem si vylamujete zuby**), aniž byste o tom vůbec věděli, natož abyste si to troufli vyslovit.*

Slovní hříčka v uvedeném úryvku byla (spolu s dalšími dvěma, jež uvádím v následujících odstavcích) pravým překladatelským oříškem. Překládat doslova podle významu obou frází nebylo (zvlášť vzhledem ke zbytku věty) možné, hledala jsem tedy obdobnou slovní hříčku v češtině, poté jsem provedla substituci a konec věty jsem lehce upravila (přitom se nevyhnutelně pozměnil i význam), aby v češtině věta dávala smysl. Při převodu tedy došlo k posunu v oblasti významu, forma však zůstala zachována.

Pro převod problematickou slovní hříčkou byl Vonnegutův popis odznaku, který měl na klopu při svém proslovu na shromáždění amerických unitářů univerzalistů (řekl o něm, že vyjadřuje jeho obdiv k unitářům):

O (s. XXV): *“It has a picture of a frankfurter and a big ‘X’ through it [...] It means, ‘No Baloney.’”*

P (s. 20): *„Je na něm obrázek přeškrtnutého párku. To znamená ‚nebalamut‘ mě, ty jelito.“*

Vtip spočívá v dvojím smyslu slova „baloney“ – znamená jednak „lži, výmysly“ a jednak označuje „boloňský salám“. (Stojí za to si povšimnout, že Vonnegut, americký autor s německými kořeny, neužil pro označení párku amerického výrazu „hot dog“, který nemusí referovat pouze k párku v rohlíku, ale i jen k samotnému párku, nýbrž z němčiny přejatého výrazu „frankfurter“.) Po konzultaci se studentkou historie zaměřenou na české unitáře jsem se dozvěděla, že příslušníci tohoto náboženského směru zpravidla přistupují k novým informacím s počáteční nedůvěrou a raději si je ověřují. Dle mého úsudku nebylo v zájmu zachování vtipu možné změnit obrázek na odznaku (napadlo mě změnit jej na vyobrazení přeškrtnuté ponožky, přičemž výrok by zněl „netahejte mě za fuseklí“). Další možností bylo vtip zobecnit například na „tímhle mě nekrmte“. Nakonec jsem zvolila výše uvedené řešení, tedy dvojznačné „jelito“ (homonymum označující jednak masný výrobek a jednak hloupého člověka) a hovorové sloveso „balamutit“.

Posledním překladatelským oříškem byl Vonnegutův autentický vtip založený na slovní hříčce:

O (s. XXV): *“What’s the opposite of an upholsterer?” [...] “A down-polsterer,” [...].*

P (s. 20): *„Víš, co je opak volejbalisty? [...] „Šeptejbalista,“ [...].*

Vtip je v obou případech založen na opozitním vztahu prvních částí dvou slov, přičemž hlásková změna v originále (*holsterer* – *polsterer*) je pravděpodobně podmíněna tím, že „Polsterer“ znamená v němčině „čalouník“. Hledala jsem tedy vhodný český ekvivalent – jednoduchý vtip založený nejlépe na opačném významu předpon, kořenů či prvních částí kompozit, abych mohla provést substituci. Snažila jsem se vymýšlet sama a dala jsem to také za úkol několika

(dle mého úsudku) vhodným kandidátům – nakonec jsem výběr možností zúžila na: „volejbalista – šeptejbalista“, „profesor – protifesor“, „masopust – kostidrž“, „premiér – dernier“, „vinný střík – nevinný výstřík“. Některé z možností jsem objevila na internetu, a z toho důvodu jsem je také vyloučila – originální vtip byl autentický, což jsem chtěla dodržet. Výslednou možnost jsem zvolila pro její nepředvídatelnost a invenci a jejímu autorovi za ni děkuji.

V dopise bylo potřeba neporušit řetězec opakujících se dovětek *but not me* (v jednom případě *but I didn't*), který celý text sjednocoval. Celkem se zde vyskytují tři, ve dvou případech jsou parcelované, v jednom oddělené pouze čárkou (připojení k předchozí větě jsem ve všech případech zachovala). Překládala jsem jako *ale mě ne* a *ale já ne*.

3.6.4 Grafická podoba

Grafickou podobu jsem se snažila zachovávat jak na rovině makrostrukturní, tak mikrostrukturní. Neměnila jsem formu smlouvy ani podobu dopisu (jež jsem obě popsala v kapitole 3.4.2). V dopise jsem pouze přizpůsobila uvedení odesilatele a adresáta a vynechala jsem datum, které autor připsal ještě za poslední větu, jelikož už bylo jednou uvedeno v záhlaví. V přeloženém textu předmluvy jsem dvakrát rozdělila odstavec: v prvním případě na straně 7 v místě „Druhým zdrojem je citát [...]“, v případě druhém na straně 9 v místě, kde začínal nový tematický úsek („Žil jsem tehdy v Bostonu [...]"). Běžně jsem dělila příliš dlouhé věty s množstvím vsuvek či vztazných vět, které by byly v češtině nepřehledné a neústrojně (části obsáhlých vět, které jsou ve smlouvě rozdělovány středníky, jsem zpravidla osamostatňovala a například hned na začátku jsem výčet o deseti položkách tematicky rozdělila do tří vět). Jako příklad uvádím dlouhé souvětí s vloženou větou, již jsem ve svém překladu osamostatnila:

O (s. XII): *Neither that high school teacher nor anyone else in the world – with the exception of his childhood sweetheart and high school classmate, Jane Marie Cox, who became his first wife and the mother of his first three children – believed that Vonnegut would become a world-famous writer whose work would be translated into all the major languages of the world.*

P (s. 8): *Zmíněného učitele ze střední a ani nikoho jiného na světě by nenapadlo, že z Kurta bude jednou slavný autor, jehož díla se budou překládat do všech nejrozšířenějších světových jazyků. Věřila tomu jen*

Jane Marie Coxová, Kurtova láska z dětství a spolužačka ze střední, která se nakonec stala i jeho první ženou a matkou prvních tří z jeho dětí.

Podobu názvů děl jsem komentovala již v kapitole 3.6.1.5.

Problémem byla podoba jména Vonnegutova bývalého spolužáka. V angličtině je uváděn jako „Victor Jose“ – příjmení napovídá, že by mohl mít španělský či latinskoamerický původ, což se mi ale ani po pečlivém průzkumu nepotvrdilo. Ponechávám tedy podobu „Jose“ i v češtině.

Výpusťky v citacích jsem pro větší přehlednost označovala trojtečkou v hranatých závorkách.

3.6.5 Nepřesnosti v originále

V textu jsem kromě jednoho či dvou nezávažných překlepů objevila také dvě sporná místa. První obsahuje předmluva, druhé dopis.

O (s. XIV): [...] *the restaurants serving German food renamed their kartoffel salad “liberty cabbage”* [...]

P (s. 10): [...] *restaurace nabízející německou kuchyni musely své Sauerkraut začít podávat pod názvem „zelí svobody“* [...]

Věta nedává smysl, protože německý „Kartoffelsalat“ (zde zvolený tvar „kartoffel salad“ je hybridní lexikální jednotka s jedním lexémem německým a druhým anglickým) je bramborový salát a nikoli kysané zelí, v němčině „Sauerkraut“, nemůže být tedy přejmenován na „liberty cabbage“. Nabízelo se vysvětlení, že si autor spletl pojmy. Ten samý omyl jsme s vedoucím mé práce našli i v několika dalších textech (v nichž se píše o Vonnegutovi)⁴⁵, ⁴⁶ – na druhou stranu jsem však objevila také texty (které Vonneguta opět alespoň zmiňují), v nichž je správně použito německé slovo „Sauerkraut“⁴⁷, ⁴⁸. Sám Vonnegut o tomto převádění německého názvu do angličtiny píše (co jsem našla) pouze nepřímou v Květně

⁴⁵ VIT, Marek. Marek Vit's Kurt Vonnegut Corner. *Oocities.org* [online]. 3.7.2002. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.oocities.org/marek_vit/kv_suicide.html

⁴⁶ INDIANA HISTORICAL SOCIETY. Kurt Vonnegut. *Indianahistory.org* [online]. [cit. 2015-08-07]. Dostupné z: <http://www.indianahistory.org/our-collections/reference/notable-hoosiers/kurt-vonnegut#.VcNJgflGjIU>

⁴⁷ German-Americans In Two World Wars. In: *Indiana German Heritage Society Newsletter* [online]. 2001-2002, vol. 18, iss. 1. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.ighs.org/18_1_Wi01-02.pdf

⁴⁸ KUMANOFF, Nicolas. Born German, Made American. To prove their patriotism, immigrants abandoned their old identities. *The Atlantic Times* [online]. 2006, May. [cit. 2015-08-09]. Dostupné z: http://www.atlantic-times.com/archive_detail.php?recordID=514

neděli, kde užívá pojmenování „Sauerkraut“⁴⁹. Rozhodla jsem se, že napíši autorovi předmluvy Danu Wakefieldovi a zeptám se ho. Odpověděl mi, ale bohužel nevěděl, jak k omylu došlo – podle jeho slov šlo nejspíše o „just an American misconception“. *Kartoffel salad* jsem tedy změnila na *Sauerkraut* a zbývalo už jen rozhodnout, jak s tímto zásahem naložit přímo v textu – zda připojit poznámku pod čarou se stručným vysvětlením překladatelova zákroku, či nikoli. Po konzultaci s vedoucím mé práce a poté, co jsem objevila texty, v nichž se tatáž zmínka o „zelí svobody“ objevuje bez uvedené věcné chyby, jsem místo ponechala bez poznámky.

Druhým sporným místem je v dopise zmíněný název německého města *Hellexisdorf*, které údajně leží na sasko-české (v době napsání dopisu sasko-československé) hranici. Žádné město s tímto názvem ovšem neexistuje. Uvažovala jsem, zda by nemohlo jít o nějakou slovní hříčku (první část slova připomíná frázi „hell exists“), ale tuto možnost jsem brzy zavrhla. Buď si Vonnegut název města špatně zapamatoval, nebo jej ten, kdo dopis přepisoval – pokud byl tedy dopis napsán v ruce, ne na stroji – špatně přečetl. Poblíž hranice se nachází například Heidersdorf či Hermsdorf, předpokládám tedy, že ve skutečnosti šlo o jedno z těchto dvou měst. V textu ponechávám „Hellexisdorf“, připojuji k němu však latinské [sic!] a poznámku pod čarou.

Nakonec jsem ještě zjistila, že údajná *American Humanist Society*, kterou Wakefield v předmluvě dvakrát zmiňuje, je ve skutečnosti „American Humanist Association“ – Vonnegut byl jejím čestným předsedou, což jsem se dočetla na jejich webových stránkách⁵⁰. Jelikož žádná společnost jménem „American Humanist Society“ pravděpodobně neexistuje (našla jsem pouze „The Humanist Society“), název jsem ve svém překladu změnila (a převádím jej jako *Americká humanistická asociace*).

3.6.6 Analýza amatérského překladu dopisu

Při dodatečném výběru poslední části svého bakalářského textu jsem na internetovém blogu kritika a bloggera Rostislava Hedvíčka našla amatérský

⁴⁹ VONNEGUT, Kurt. *Palm Sunday: An Autobiographical Collage*. New York: Delacorte Pr., 1981. 330 s.

⁵⁰ FRIEDMAN, Elaine. Kurt Vonnegut, Humanist, 1922 – 2007. *American Humanist Association* [online]. 18. 5. 2007 [cit. 2015-08.09]. Dostupné z: <http://www.americanhumanist.org/hnn/archives/?id=293&article=2>

překlad dopisu, jež jsem si nakonec zvolila⁵¹. Hedvíček překlad nikde nepublikoval, pouze jej v roce 2008 uveřejnil na svém blogu. Provedu zde jeho stručnou analýzu a uvedu některé z četných posunů, k nimž při překladu došlo.

Z grafického hlediska je nutno předeslat, že překladatel zcela opomněl diakritiku. Místo pomlček používá spojovníky. Celkově není překlad příliš kvalitní, často se zbytečně a na úkor pravidel českého jazyka drží originálu a je z něj patrné, že si na něm překladatel nedal moc záležet. V textu lze nalézt pravopisné chyby (*ztravili, ztraty [...] prevysovali, stopadesat, ve dvaceti-ctyrech hodinach*), chyby v interpunkci (*nase ztraty, raneni i padli prevysovali; podle Zenevskych konvenci, dustojnici nemaji povinnost pracovat*) vynechaná slova či slovní spojení a překlapy (*a tak jsem se vzdali*) a dokonce i faktické nepřesnosti (*Saxony-Czechoslovakian border – sasko-ceska hranice*). Nutno podotknout, že kvůli chybějící diakritice nelze rozhodnout, zda v genitivu a akuzativu píše autor chybně „mně“, či zda volí dnes už spíše knižní „mne“.

Doslovně autor překládá například *PFC (private first class)* jako *vojin prvni tridy*, syntaktické struktury originálu se drží ve větě *our division was cut to ribbons by Hitler's last desperate thrust through Luxemburg and Belgium (kdyz nase divize byla roztrhana na kousky Hitlerovym poslednim zoufalym utokem pres Lucembursko a Belgii)*. Interference jazyka originálu jsou patrné například ve větách „Potom nas nadlidi odpochoovali [...]“, „Misto, kde si lehnout nebylo“, „Podle Zenevskych konvenci, dustojnici nemaji povinnost pracovat [...]“, „mrtvi od tlakove vlny, pozaru a nebo uduseni“, „Museli jsme vykonavat tezkou praci extremne dlouhe hodiny.“ Českému úzu autor nepřizpůsobuje ani interpunkční znaménko za oslovením (*Mili lide:*), závěrečnou formuli v dopise nechává nepřeloženou (*Love, Kurt jr.*). Pojmenování britského Královského letectva ponechává v angličtině: *Na Stedry den Royal Air Force zacalo strilet*. Nečeskou konstrukci vytváří v případě věty *Misto, kde si lehnout nebylo*, hybridní sousloví v případě *v Land-Lease Fordech nakladacich*. Nehledí na aktuální větné členění (*Nic hygienickeho - kravince lezely na podlaze.*).

Větu *It was our misfortune to have sadistic and fanatical guards* převádí překladatel velmi nejasně a neobratně, nadto se zbytečně opakuje: *Bylo to uplne nestesti mit takove sadisticke a fanaticke dozorce, jako jsme meli my*. Neobratně

⁵¹ HEDVÍČEK, Rostislav. Dopis z Le Havru. In: *Ross Hedvicek... Nastenka AgipProp* [online]. 1.9.2008 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://hedvicek.blog.cz/0809/dopis-z-le-havru>

konstrukce vznikají v případech *kdyz jsou vzati do zajeti a Sto padesat takovych menecennych bytosti nas bylo odsunuto*.

K posunu v oblasti významu dochází u převodu *one pint of unseasoned potato soup* jako *jedna naberacka nesolene bramborove polevky*, konkrétně zde překladatel originální míru snižuje, nebo přinejmenším zimplicitňuje. Zbytečně dovysvětluje ve větě *my jsme nosili mrtve na obrovske pohrebni hranice, kde byli spalovani*, v níž se uplatňuje explicitační tendence. K lehkému významovému posunu dále dochází zde: „The state-bound ships are jammed, naturally, so I'll have to be patient. I hope to be home in a month.“ – „[...] tak asi budu muset byt trpelivy, ale stejne doufam, ze do mesice budu doma“, což způsobuje v češtině dodaný spojovací prostředek *ale stejně*.

Ke stylistickému posunu dochází při převodu *having been met with bland smiles* jako *ale oni se na mne jen blbe usmivali*, kde překladatel přidává expresivitu. Styl dále není jednotný například ve větě „[...] jeden z nasich **kluku** zemrel hlady a dva dalsi byli zastreleni **esesaky**, ze kradli **potravu**.“ Velmi neobratným řešením je dále *Mam toho jeste velice moc co vypravet*, kde navíc dochází ke stylistické nivelizaci oproti originálu (*I've too damned much to say*).

3.7 Typologie posunů

Při překladu došlo k četným posunům oproti originálu, zde však uvedu jen několik příkladů. Budu vycházet z typologie překladatelských posunů Antona Popoviče, jak ji shrnula Edita Gromová⁵², v některých případech si vypůjčím terminologii Jiřího Levého⁵³.

Podle toho, zda se uplatňuje hledisko lingvistické či interpretační, se rozlišují posuny konstitutivní a individuální. Konstitutivní posun je objektivní, při překladu k němu dochází kvůli rozdílům mezi výchozím a cílovým jazykem díla, kvůli odlišným jazykovým a stylistickým normám. V mikrostruktuře textu vzniká na všech jazykových rovinách (morfologicko-syntaktické, lexikálně-sémantické, stylistické).

⁵² GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translologie*. Nitra, 2009, s. 56–70.

⁵³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 367 s., LEVÝ, Jiří a ČERVENKA, Miroslav, ed. *Bude literární věda exaktní vědou?: výběr studií*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. 459 s.

Posun individuální je subjektivního charakteru – je to projev překladatelova idiolektu. Více se zde uplatňuje hledisko interpretační a tento posun může způsobit přeinterpretování či podinterpretování originálu.

Podle Levého má překladatel tendenci nivelizovat, intenzifikovat, generalizovat a intelektualizovat (zlogičťovat text, vykládat nedořečené, formálně vyjadřovat syntaktické vztahy).

3.7.1 Konstitutivní posuny

Uvedu několik příkladů konstitutivních posunů, tedy posunů, jež byly způsobeny rozdílnostmi mezi oběma jazyky, a připojím k nim stručný komentář. Svými příklady se budu snažit postihnout alespoň základní typy posunů, k nimž při překladu docházelo: převod přítomných participií ve funkci přechodníku či přívlastku, převod gerundiálních a infinitivních vazeb, převod vazeb vytýkacích a existenčních, převod pasivních konstrukcí atd.

O (s. XIII): *A **believer in physical fitness**, he exercised daily in all weathers, **carrying** large rocks in each hand, **dropping** them to chin himself on **low-hanging** tree limbs.*

P (s. 9): *Udržoval se v kondici a cvičil denně a za jakéhokoli počasí: v každé ruce nosil balvan, který upustil, když uviděl nízkou větev, na niž by se mohl přitáhnout.*

Francouzský doplněk v originále jsem do češtiny převedla slovesně. Dvě participia přítomná ve funkci přechodníku jsem v prvním případě přeložila hlavní větou, v případě druhém větou vedlejší. Kondenzující infinitivní prostředek jsem opět rozvedla do vedlejší věty. Participium *low-hanging* ve funkci přívlastku jsem přeložila jako adjektivum *nízká*.

O (s. XVI): *When he'd finally gained fame and fortune after years of struggle and moved to New York, he was sitting up late one night by himself, **drinking** bourbon, and called Indianapolis information, **asking** if they had a listing for the man who'd been the football coach at Shortridge High when he was there.*

P (s. 12): *Po letech usilovné práce získal Kurt konečně slávu a bohatství a přestěhoval se do New Yorku. Jednou pozdě v noci popíjel o samotě burbon, když ho napadlo zavolat na informační linku do Indianapolisu a zeptat se, zda by mu mohli dát telefon na muže, který v době Vonnegutových studií trénoval na Střední škole Abrahama C. Shortridge fotbalový tým.*

Vedlejší větu časovou jsem převedla na větu hlavní, kondenzující přítomné participium opět na větu hlavní. Hlavní větu *and called* na nepravou větu vedlejší (ze sémantického hlediska vyjadřuje slučování), přítomné participium *asking* na součást slovesného přísudku složeného (v češtině je daná věta bezpodmětná). Časovou vedlejší větu *when he was there* jsem kondenzovala do příslovečného určení času. (Při překladu došlo dále ke specifikaci (*listing – telefon*), což už je však posun individuální.)

Gerundiální vazbu *the facing of Necessity* jsem do češtiny převedla hlavní větou *jen je potřeba splnit Povinnost*.

O (s. XXI): *It was in his DNA to point out that the emperor had no clothes [...].*

P (s. 16): *Měl to v krvi: upozorňoval, že na sobě ve skutečnosti císař nemá žádné šaty [...].*

Infinitiv, který zde slouží jako prostředek kondenzace, jsem převedla pomocí hlavní věty, již jsem k předchozí hlavní větě v souvětí připojila adordinačně. Individuálním posunem je substituce *DNA* výrazem *krev*, který je v takovém spojení v češtině běžnější.

O (s. XXIII): *“What was unusual about the reviews was that they wanted people to admit now that I had never been any good [...].”*

P (s. 18): *„Všechny ty recenze po lidech najednou chtěly, aby přiznali, že jsem jako spisovatel nikdy za nic nestál. To bylo vážně divné [...].“*

Úvodní vytýkáci konstrukci jsem převedla do samostatné hlavní věty, již jsem připojila až za celé souvětí. Kondenzující infinitiv jsem změnila ve vedlejší větu účelovou a na ní závislou větu předmětnou.

O (s. XXI): *There was spontaneous laughter [...].*

P (s. 16): *Nato se ozval nenucený smích [...].*

Existenční vazbu *There was* jsem převedla plnovýznamovým slovesem „ozvat se“ a explicitně jsem vyjádřila logický vztah následnosti mezi touto větou a větou předchozí.

O (s. XVII): [...] *these twenty were voted on by the entire student body as the pinnacle of high school popularity.*

P (s. 12): *Těchto deset chlapců a dalších deset dívek nominovaných na „Bluebelle“, cenu pro nejpobulárnější studentku, patřilo podle celoškolského hlasování k těm nejpobulárnějším.*

Pasivní konstrukci v originále jsem rozvedla do přívlastku a aktivního slovesného přísudku. Při převodu došlo k nivelizaci (idiomatické *pinnacle of high school popularity* ztratilo svou obraznost).

O (s. 13): *With the agreement that my wife will not nag, heckle, and otherwise disturb me [...].*

P (s. 25): *Pod podmínkou, že mi má žena nebude skákat do řeči, nebude mě sekýrovat ani jinak vyrušovat [...].*

Vzhledem k tomu, že angličtina nedisponuje již téměř žádným deklinacním systémem (substantiva mají pád obecný a adnominální (tzv. saský genitiv), zájmena pád subjektový a objektový⁵⁴) – nebo alespoň ne tak složitým jako čeština – a má také jednodušší systém valenční (podle Duškové vyžaduje anglické plnovýznamové sloveso obligatorní doplnění podmětovým aktantem a může být intranzitivní, tranzitivní či ditranzitivní (2012, s. 207)), není problém např. přiřadit většímu množství různých sloves jediný společný předmět. V češtině by však při doslovném překladu této věty vzniklo zeugma, protože každé české sloveso (či slovo) vyžaduje určitý počet doplnění v určitém tvaru (a s určitým významem). Bylo tedy potřeba rozdělit části predikátu na samostatné přísudky podle valence a přiřadit jim předměty v žádoucím tvaru.

O (s. XIII): [...] *he was a strong advocate of public education [...].*

P (s. 9): *Prosazoval osvětu veřejnosti [...].*

Verbonominální přísudek jsem převedla formou jednoduchého slovesného přísudku s přímým předmětem. Při převodu došlo ke snížení intenzity v oblasti významu.

O (s. XV): “[...] *everything there is to admire in German culture, the poetry, the music, the architecture, the etchings, the beers, the wines, the*

⁵⁴ DUŠKOVÁ, Libuše a kol. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 4. vyd. Praha: Academia, 2012, s. 88, 102.

sentimentality about Christmas, the work ethic, came from several Germanies. Everything I loathe about it came from one.”

P (s. 10): „[...] všechno, co na německé kultuře a na Němcích samých můžeme obdivovat – **jejich** poezii, hudbu, architekturu, lepty, piva, vína, vánoční sentimentalitu a pracovní morálku – vzešlo z několika Němecek. Naopak všechno německé, co nenávidím, pochází z Německa jediného.“

Určitým členem v angličtině a přivlastňovacím zájmenem v češtině se odkazuje k německé kultuře. Zatímco určitý člen stojí v originále před každou složkou výčtu, zájmeno je pouze před první položkou. Při převodu dále došlo k určité specifikaci, která se řadí k posunům individuálním: z vlastní iniciativy jsem dodala formulaci *a na Němcích samých*, aby poslední dvě položky výčtu dávaly v rámci tohoto přivlastnění v češtině smysl. Vlivem této změny jsem však musela lehce upravit i větu následující.

O (s. XVI): *He was a tall, thin, tousle-haired man with a shaggy mustache and a kindly **Midwestern demeanor**.*

P (s. 11): *Byl to vysoký hubený chlapík s **rozcuchanými vlasy**, huňatým knírem a srdečnými **způsoby Američana ze Středozápadu**.*

Kompozitum *tousle-haired* ve funkci adjektivního přivlastku jsem převedla jako přivlastek neshodný tvořený substantivem a adjektivem. Jmennou frází *Midwestern demeanor* bylo potřeba – kvůli kulturním rozdílům, protože by se tento posun dal považovat spíše za posun individuální – rozvést (dochází tedy k amplifikaci), aby byl pro cílového čtenáře pochopitelný.

3.7.2 Individuální posuny

Velké množství individuálních posunů jsem již okomentovala v předchozí kapitole v rámci překladatelských problémů, zde se tedy budu snažit uvádět pouze posuny, o nichž zatím nebyla řeč. Druhem individuálního posunu je posun tematický, který se děje na úrovni tématu a vzniká použitím rozdílných denotátů (dochází k němu například při funkční substituci). V tomto případě se týká také převodu reálií, tedy pojmů spjatých s výchozí kulturou (předmětů a činností charakteristických pro výchozí kulturu, vlastních názvů apod.), do cílového jazyka. Za tematické posuny se dá označit nahrazování šablonovitých formulí charakteristických pro právně-administrativní styl – těm jsem se věnovala v podkapitole 3.6.1.4, nebudu se k nim zde tedy již vracet.

Individuální posun se udál při převodu *sixty (60) days of furlough* na *60 (slovy šedesát) dní dovolené*, kdy jsem pod vlivem českého úzu prohodila číslo se slovem (a přidala explicitní „slovy“), v překladu je tedy počet zdůrazněn slovem místo čísla.

O (s. XII): *Anyone who imagines a writer's life has ever been easy [...] will be disabused of that fantasy after reading these letters. And they will be inspired.*

P (s. 7): *Domníváte-li se, že spisovatelé [...] to mají v životě jednoduché, pak vás tyto dopisy vyvedou z omylu. A budou vám inspirací.*

Neutrální třetí osobu jsem při převodu změnila na osobu druhou a čtenáře přímo oslovuji. Věty tak získaly na apelovosti a také jsem se vyhnula otázce, jak v češtině naložit se společensky ošemetným mužským/ženským rodem v singuláru.

O (s. 7): *We got a little water Christmas Day [...].*

P (s. 23): *Na Boží hod jsme dostali trochu vody [...].*

Tento posun lze označit za posun tematický – název vázaný na výchozí kulturu měním za název kultury cílové. (Chybějící předložka v originále je rysem hovorovosti – jev je typický pro americkou angličtinu.) Při převodu dochází ke stylistické nivelizaci – originál je hovorový, kdežto překlad neutrální.

O (s. XVII): *[...] and after their service in World War II, they worked together in the Chicago News Bureau in 1947 [...].*

P (s. 13): *Poté, co se oba vrátili ze služby ve druhé světové válce, spolu v roce 1947 pracovali ve zpravodajské agentuře Chicago News Bureau.*

I tento posun je posunem tematickým. K názvu společnosti jsem přidala vysvětlující jmennou frázi. Stejně je tomu u překladu *propriet Vonnegut Hardware Company* – *rodinná firma Vonnegut Hardware Company*, *Swift's Cleanser* – *čisticí prostředek Swift's Cleanser*, *an Eames chair* – *čalouněné křeslo značky Eames Lounge*. Posuny ve všech uvedených řešeních jsou způsobeny rozdíly mezi výchozí a cílovou kulturou.

K tematickým posunům došlo také u apelativ označujících nějaké kulturně specifické předměty: *closet* – *skříň* a *botník* (specifikace), *bedroom slippers*

– *pantofle* (generalizace), *medicine closet* – *skříňka s hygienou*, *chair* – *křeslo* (specifikace). V posledním případě mohlo být výrazem „chair“ myšleno jak „křeslo“, tak „židle“, z kontextu však vyplývá spíše „křeslo“. „Medicine closet“ označuje ve výchozí kultuře skříňku, v níž se skladují jak léky, tak hygienické potřeby – v naší kultuře je tomu povětšinou jinak, léky skladujeme odděleně v lékárnice. Výchozí *summers* (v kontextu střední školy) jsem přeložila jako *letní prázdniny* – při převodu došlo ke specifikaci. Specifikovala jsem také při převodu *Kurt connected with friends as well as with audiences* jako *Kurt se dovedl duševně propojit jak se svými přáteli, tak s publikem a čtenáři*: sloveso „connect“ jsem přidáním rozvíjejícího adverbia přeložila explicitněji a to samé se událo při překladu „audiences“, výrazu, který zde zahrnuje jak posluchače, tak čtenáře.

Za individuální posun se dá dále označit převod *spiritual quadriplegic* jako *duchovní invalida* – v zájmu zachování humornosti označení jsem výraz zjednodušila, generalizovala.

4 Závěr

Cílem této práce bylo vyhotovit věrný a pokud možno kvalitní překlad tří částí knihy „Letters“ Kurta Vonneguta a editora Dana Wakefielda a následně jej podrobně okomentovat. Svůj úkol jsem se snažila splnit svědomitě a co nejpečlivěji.

Při převodu do češtiny se objevily rozličné problémy způsobené jak rozdíly mezi kulturami, tak mezi jazyky samotnými. Došlo také k četným posunům, avšak pevně věřím, že žádný z nich nebyl posunem negativním. Snažila jsem se především vytvořit plynulý text přístupný českému čtenáři a věrný originálu. Nepodařilo se mi vždy držet se Levého minimaxové strategie, v mnoha případech jsem upřednostňovala kvalitu překladu před časem věnovaným jejímu dosažení. Levého dvojí normou v překladu jsem se ovšem řídila bezvýjimečně.

Práce pro mě byla cennou zkušeností jak v oblasti překladu, tak v psaní odborných textů. Při jejím vypracovávání se mi podařilo využít poznatky získané během svého tříletého studia a naučila jsem se efektivně pracovat s různými zdroji. V neposlední řadě jsem se také dozvěděla mnoho nového o svém oblíbeném autorovi.

Seznam použité literatury

Primární literatura

VONNEGUT, Kurt a WAKEFIELD, Dan, ed. *Kurt Vonnegut: Letters*. New York: Dial Press, 2014, s. XI–XXVI, 6–9, 13–16. ISBN 978-038-534-376-3.

Sekundární literatura

Lingvistika a translatologie

CRYSTAL, David a QUIRK, Randolph. *A Comprehensive grammar of the English language*. London: Longman, 1985. x, 1779 p. ISBN 0-582-51734-6.

ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINAŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4.

DUŠKOVÁ, Libuše a kol. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 4. vyd. Praha: Academia, 2012. 673 s. ISBN 978-80-200-2211-0.

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa - Filozofická fakulta, 2009. 96 s. ISBN 978-80-8094-627-2.

JAKOBSON, Roman: Lingvistika a poetika. In: JAKOBSON, Roman a ČERVENKA, Miroslav, ed. *Poetická funkce*. Vyd. tohoto souboru 1. Jinočany: H & H, 1995. Artes et litterae. Literárněvědná řada, s. 74 – 105. ISBN 80-85787-83-0.

KARLÍK, Petr a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 799 s. ISBN 978-80-7106-624-8.

KNITTLOVÁ, Dagmar a kol. *Překlad a překládání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. 291 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2428-6.

LEVÝ, Jiří a ČERVENKA, Miroslav, ed. *Bude literární věda exaktní vědou?: výběr studií*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. 459 s.

LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 367 s. ISBN 978-80-87561-15-7.

MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty = Fonctions, norme et valeur esthétiques comme faits sociaux*. Praha: Fr. Borový, 1936. 85 s. Úvahy a přednášky; sv. 4.

NORD, Christiane. *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991, 250 s. ISBN 90-5183-311-3.

Slovníky, příručky, encyklopedie

Český národní korpus – InterCorp verze 8 [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [cit. 2015-07-15]. Dostupný z: <http://www.korpus.cz/>

Encyclopædia Britannica [online]. ©2015 Encyclopaedia Britannica, Inc. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/>

HORNBY, Albert Sydney a TURNBULL, Joanna, ed. *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. New 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010. 1 sv. (různé stránkování). ISBN 978-0-19-479904-1.

Internetová jazyková příručka ÚJC AV CR. [online]. © 2008-2015. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

LINGEA. *Velký slovník anglicko-český, česko-anglický* [CD-ROM]. Brno: Lingea, 2002. Lingea lexicon 2002.

PALA, Karel. *Slovník českých synonym*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 477 s. ISBN 80-7106-450-5.

PRAVDOVÁ, Markéta, ed. a SVOBODOVÁ, Ivana, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 533 s. ISBN 978-80-200-2327-8.

Pravidla českého pravopisu. Vyd. 2. (s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR). Praha: Academia, 2005. 391 s. ISBN 80-200-1327-X.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. © Ústav pro jazyk český v. v. i.2011. [cit. 2015-08-01]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 8, t/ž. Vyd. 1. Praha: Diderot, 1999. 493 s. ISBN 80-902555-2-3.

Dílo Kurta Vonneguta a jeho české překlady

HEDVÍČEK, Rostislav. Dopis z Le Havru. In: *Ross Hedvicek... Nastenka AgipProp* [online]. 1.9.2008 [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://hedvicek.blog.cz/0809/dopis-z-le-havru>

VONNEGUT, Kurt - jr. *Hokus pokus*. Překlad Richard Podaný. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. 282 s. ISBN 978-80-7203-841-1.

- VONNEGUT, Kurt a SIMON, Daniel, ed. *Muž bez vlasti*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2006. 153 s. ISBN 80-7217-450-9.
- VONNEGUT, Kurt. *Časotřesení*. Překlad Jiří Popel. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998. 184 s. AAA: edice anglo-amerických autorů; sv. 26. ISBN 80-7203-188-0.
- VONNEGUT, Kurt. *Hocus Pocus* [online]. [cit. 2015-08-04]. Dostupné z: http://miltonthed.weebly.com/uploads/1/4/1/6/14162844/kurt_vonnegut_-_hocus_pocus.pdf
- VONNEGUT, Kurt. *Hokus pokus*. Překlad David Hájek. Vyd. 1. Plzeň: Mustang, 1995. 237 s. Beletrie; sv. 26. ISBN 80-7191-007-4.
- VONNEGUT, Kurt. *Jatka č. 5*. Překlad Jaroslav Kořán. Vyd. 3., V nakl. Volvox Globator 2. Praha: Volvox Globator, 1997. 127 s. Na cestě; sv. 7. ISBN 80-7207-080-0.
- VONNEGUT, Kurt. *Kolibka*. Přeložil Jaroslav Kořán. Vyd. 2., upr. Praha: Mladá fronta, 1994. 197 s. ISBN 80-204-0434-1.
- VONNEGUT, Kurt. *Květná neděle: autobiografická koláž*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. 260 s. ISBN 80-7203-582-7.
- VONNEGUT, Kurt. *Palm Sunday: An Autobiographical Collage*. New York: Delacorte Pr., 1981. 18, 330 s.
- VONNEGUT, Kurt. Science Fiction. *William Gibson Books Message Board* [online]. 31.8.2004. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: <http://www.williamgibsonboard.com/topic/4393793103865968?reply=4393793103865981>

Americké reálie a ostatní tištěné i internetové zdroje

- Bible: překlad 21. století*. Vyd. 1. Praha: Biblion, 2009. 1564, [10] s. ISBN 978-80-87282-00-7.
- FAY, Elma Ernst. A Brief History of Red Cross Clubmobiles in W.W. II. *Clubmobile.org* [online]. 15.11.2000. [cit. 2015-08-07] Dostupné z: <http://www.clubmobile.org/history.html>
- FORSTER, E. M. *Rodinné sídlo: Howards End*. Překlad Hana Skoumalová a Jan Skoumal. Praha: Mht, 1993. 238 s.
- FRIEDMAN, Elaine. Kurt Vonnegut, Humanist, 1922 – 2007. *American Humanist Association* [online]. 18. 5. 2007 [cit. 2015-08.09]. Dostupné z: <http://www.americanhumanist.org/hnn/archives/?id=293&article=2>

German-Americans In Two World Wars. *Indiana German Heritage Society Newsletter* [online]. 2001-2002, vol. 18, iss. 1. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.ighs.org/18_1_Wi01-02.pdf

HOPPE, David. Dan Wakefield on Vonnegut and coming home. *NUVO* [online]. ©2015 NUVO [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://www.nuvo.net/indianapolis/dan-wakefield-on-vonnegut-and-coming-home/Content?oid=2709069>

INDIANA HISTORICAL SOCIETY. Kurt Vonnegut. *Indianahistory.org* [online]. [cit. 2015-08-07]. Dostupné z: <http://www.indianahistory.org/our-collections/reference/notable-hoosiers/kurt-vonnegut#.VcNJgflGjIU>

KUMANOFF, Nicolas. Born German, Made American. To prove their patriotism, immigrants abandoned their old identities. *The Atlantic Times* [online]. 2006, May. [cit. 2015-08-09]. Dostupné z: http://www.atlantic-times.com/archive_detail.php?recordID=514

STREJČEK, Vladimír. *Historie a myšlenky unitářství a univerzalizmu ve světě a v České republice*. Vyd. 1. [Praha]: Unitaria, 1999. 135 s. ISBN 80-86105-03-2.

VIT, Marek. Marek Vit's Kurt Vonnegut Corner. *Oocities.org* [online]. 3.7.2002. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.oocities.org/marek_vit/kv_suicide.html

ZELENKA, Petr. *Nové náboženství Kurta Vonneguta*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1992. 163 s. ISBN 80-85467-76-3.

Příloha: výchozí text